

UMETNOST

MESEČNIK ZA UMETNIŠKO KULTURO - L. III. 3/4 - NOV. - DEC. 1938.

**ODBOR ZA POSTAVITEV SPOMENIKA VITEŠKEMU
KRALJU ALEKSANDRU I. ZEDINITELJU
V LJUBLJANI, GLEDALIŠKA ULICA ŠTEV. 3.**

**RAZPISUJE JAVNI NATEČAJ ZA SPOMENIK VITEŠKEMU KRALJU
ALEKSANDRU I. ZEDINITELJU V LJUBLJANI.**

**NATEČAJA SE MOREJO UDELEŽITI VSI UMETNIKI JUGOSLOVAN-
SKE NARODNOSTI. ROK ZA ODDAJO OSNUTKOV JE 16. JANUAR
1939; NAGRAD NI, ODKUPI PA ZNAŠAJO: DIN 20.000.—, DIN 15.000.—,
DIN 10.000.— IN SEDEM PO DIN 5.000.—. POGOJI IN PROGRAM
NATEČAJA SO NA RAZPOLAGO PRI ZGORAJ NAVEDENEM ODBORU
V LJUBLJANI.**

**PODALJSANJE ROKA ZA PREDLOŽITEV OSNUTKOV ZA SPOMENIK
KRALJU ALEKSANDRU I. V MARIBORU DO 1. FEBRUARJA 1939.**

Natečaj za idejne osnutke spomenika blagopokojnemu Viteškemu kralju Aleksandru I. v Mariboru je bil razpisan z rokom do 1. novembra 1938. Ker pa so mnogi zainteresirani umetniki izrazili utemeljene želje za podaljšanje roka, je žirija sklenila, da se rok za predložitev osnutkov ob sicer enakih pogojih podaljša do 1. februarja 1939. Odbor za počastitev spomina blagopokojnega Viteškega kralja Aleksandra I. Zedinitelja v Mariboru prosi likovne umetnike, da pošljejo osnutke do podaljšanega roka. Pripominjamo, da je za nagrade in odkupe določen znesek din 50.000.—. Pripomočki in informacije so na razpolago pri mestnem gradbenem uradu v Mariboru, proti plačilu din 50.—, ki se vrnejo ob predložitvi idejnega osnutka.

**Odbor za počastitev spomina blagopokojnega Viteškega kralja
Aleksandra I. Zedinitelja v Mariboru**

Fran Golob – Ljubezen – Izvirni lesorez

KIPAR FRANCE GORŠE

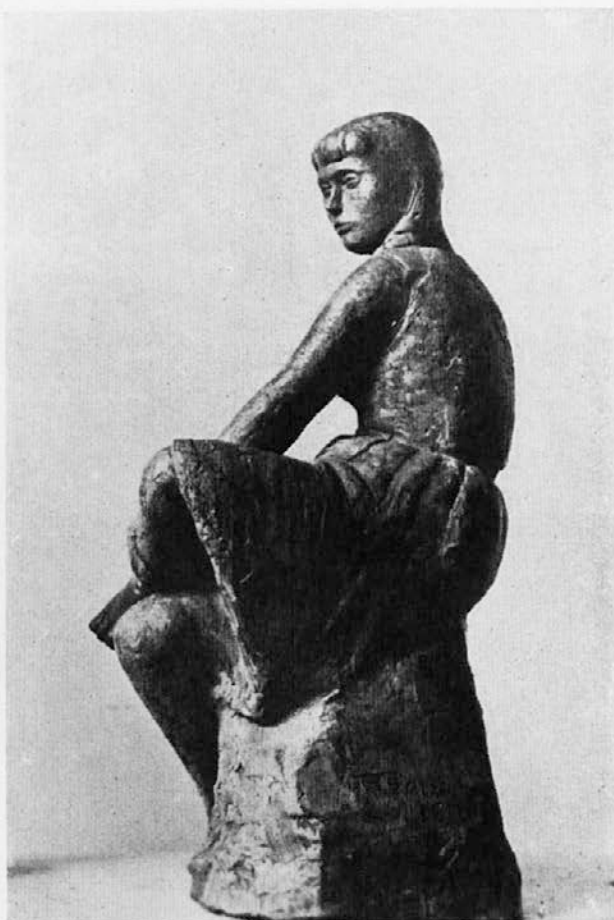
France Gorše je bil rojen v dolenski vasici Zamostec pri Sodražici 26. okt. 1897. Leta 1914 je absolvirал kiparski oddelek na obrtni šoli v Ljubljani, nato pa je bil poklican v vojake ter prebil 4 leta v vojski. Leta 1920 je vstopil na umetniško akademijo v Zagrebu, katero je absolvirал v Meštrovičevi specialki leta 1925. Razna potovanja so ga vodila po svetu zlasti po Italiji, kjer se je ožje seznanil s kiparstvom renesančnih mojstrov. Od leta 1925 do 1931 je živel in deloval v italijanski Sloveniji ter je leta 1928 v Gorici priredil svojo prvo razstavo. V naslednjih letih se je stalno udeleževal razstav v Trstu in Gorici, leta 1930 pa je skupno z umetniki iz tržaške in goriške pokrajine razstavljal na Biennale v Benetkah. Leta 1932 se je Gorše prvič pred-

stavil v Ljubljani z večjo razstavo, kateri je leta 1936 sledila druga, retrospektivna. Leta 1926 je razstavljal v Ljubljani in Mariboru, poleg tega pa se je Gorše vselej udeleževal rednih razstav jugoslovanske umetnosti v Beogradu.

V italijanski Sloveniji je Gorše izvršil mnogo cerkvenih del večjega formata, izmed katerih naj omenimo kip »Kristusa na križu« za cerkev sv. Petra v Gorici, »Immaculato« za cerkev na Opatjem selu ter »Angela miru« za cerkev Sv. Ivana v Devinu. Ta dela je umetnik izvršil po naročilu italijanskega vojnoodškodninskega urada. Ob priliki razpisa umetniških del za poslopje Narodne skupščine v Beogradu se je Gorše udeležil natečaja, ter dobil naročilo za kipa »Kmetijstvo« in »Industrija«, katera je dovršil lani. V teh dveh delih je umetnik dobro združil svoje dosedanje težnje in umetnost v tvorbah nadnaravnih mer.

Gorše je kot umetnik zastopnik realizma in potem takem pravic, ki jih ima v umetnosti nepokvarjena narava. Njegova dela učinkujejo radi tega sveže in zdravo. V kiparskem pogledu oni številni problemi, ki jih je bila zlasti povojna plastika polna, zanj ne obstoje.

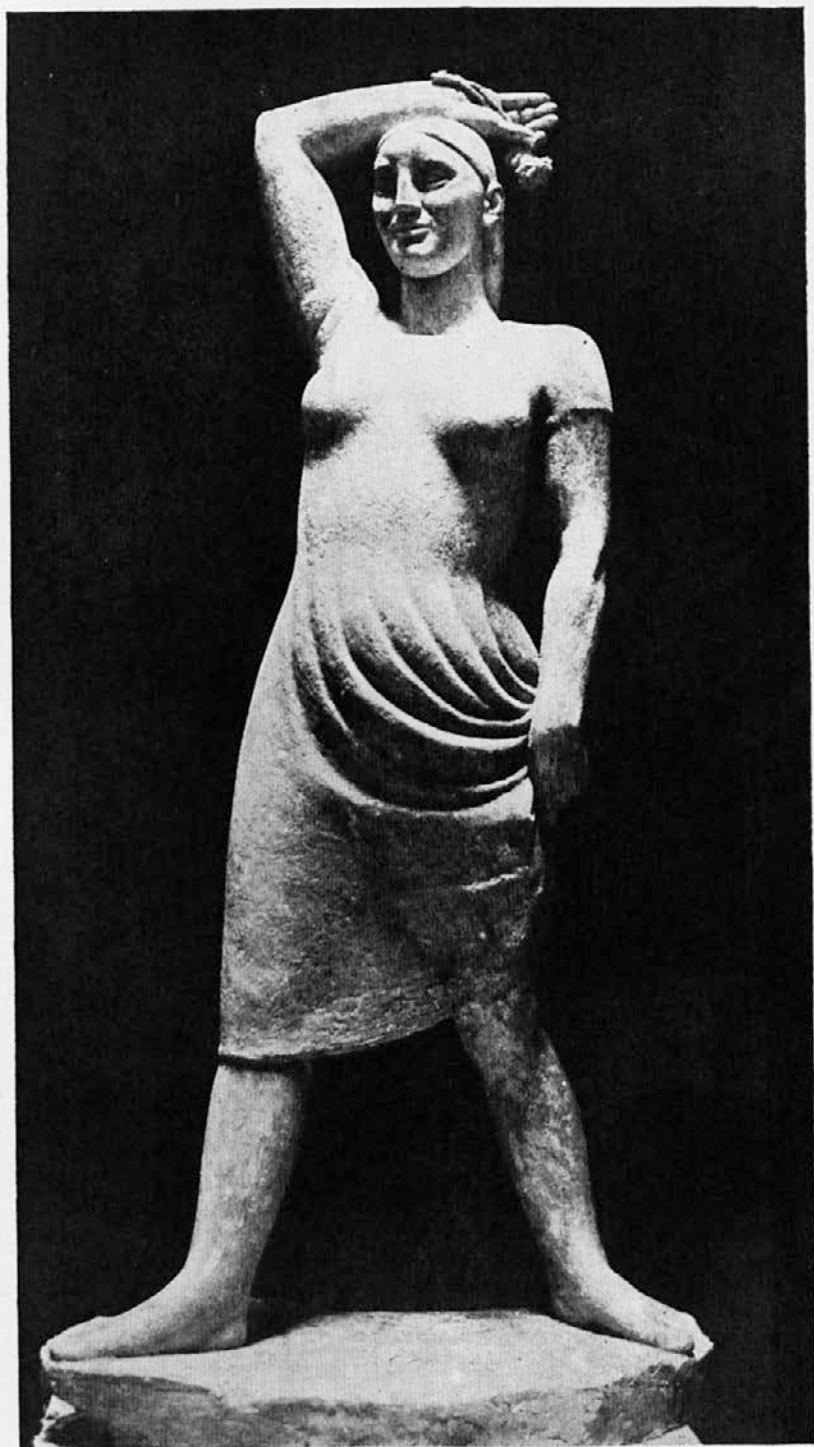
Uredništvo opozarja naročnike in čitatelje, da je v tisku obširna monografija o Goršetovem umetniškem delu, ki bo vsebovala nad 60 reprodukcij z obsežnim besedilom dr. Rajka Ložarja. Knjiga izide v kratkem in bo v vsakem pogledu zanimiva umetniška publikacija.

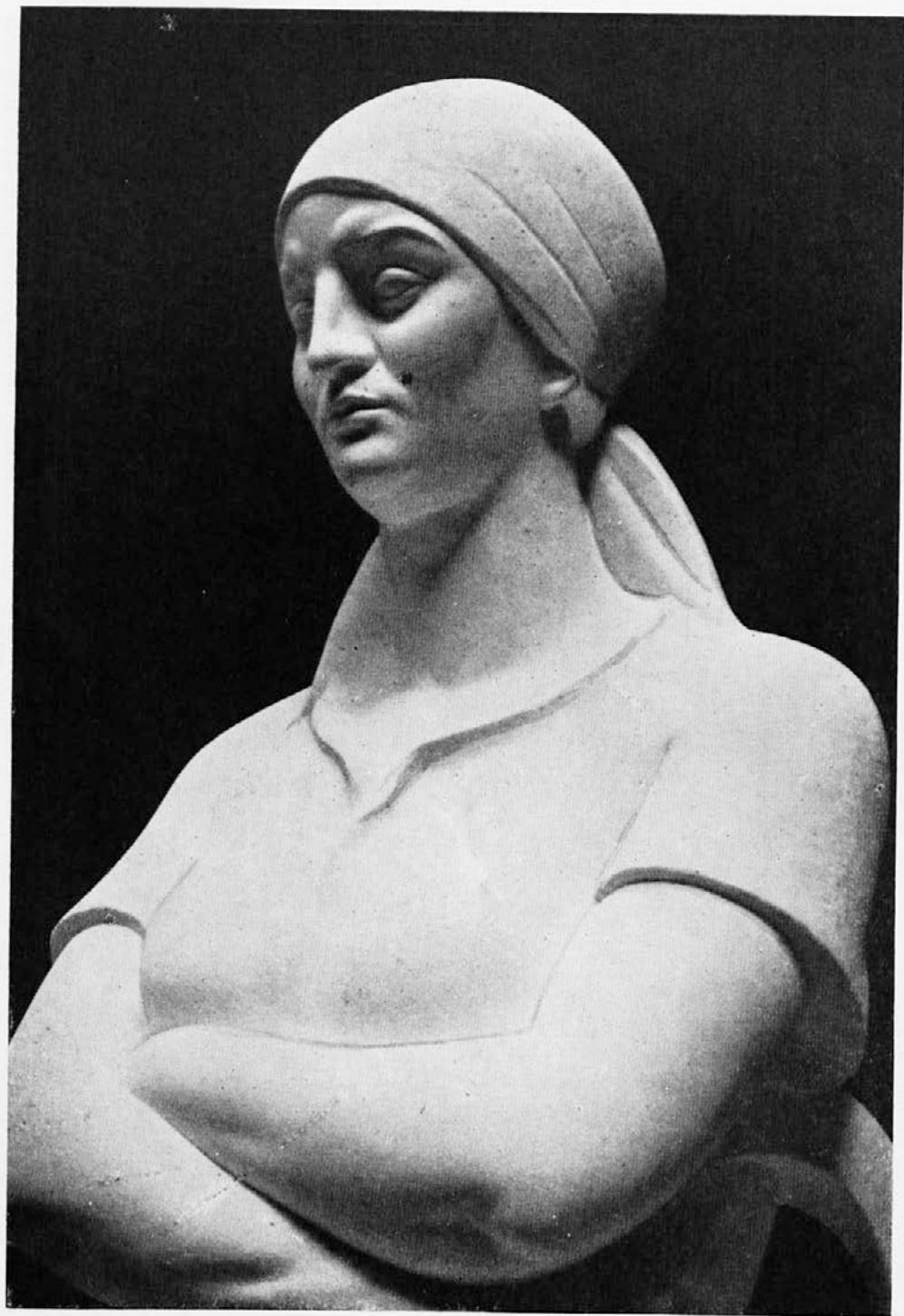
France Gorše — Sedeča deklica — Zgana glina 1938

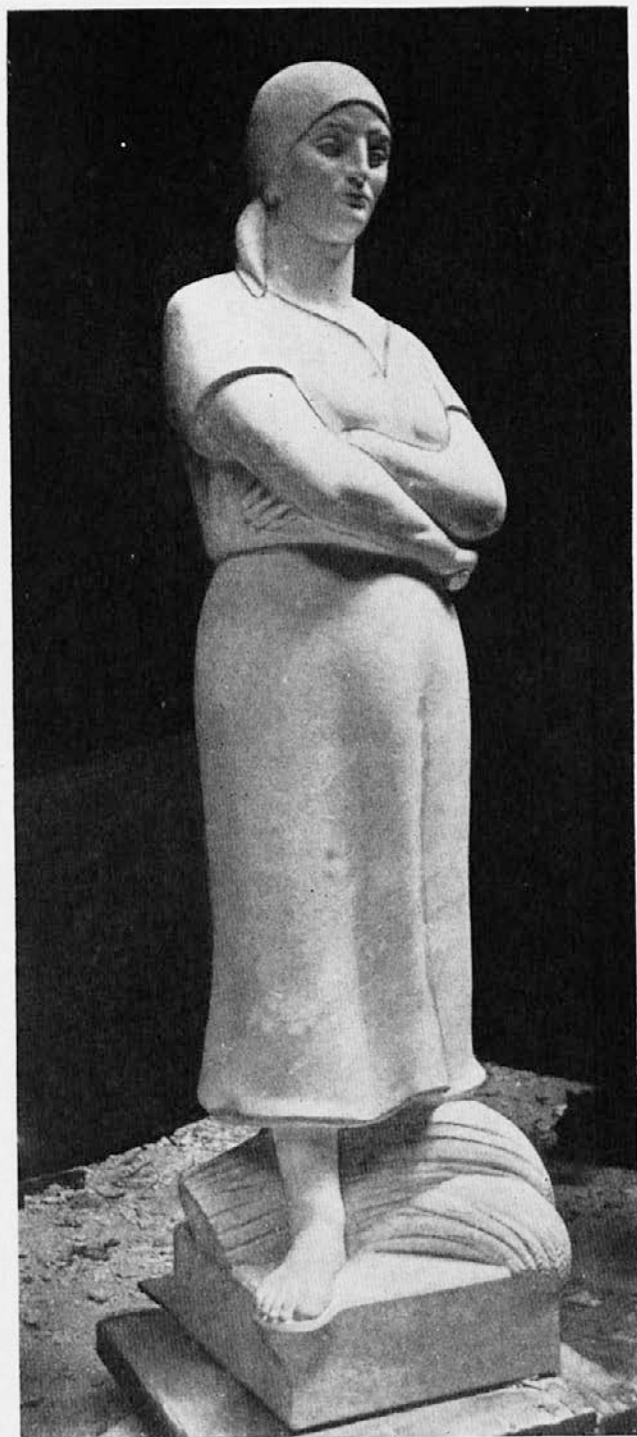
France Gorše — Pozdrav pomladi — Mavec 1938 — Detalj

France Gorše — Pozdrav pomladi — Mavec 1938

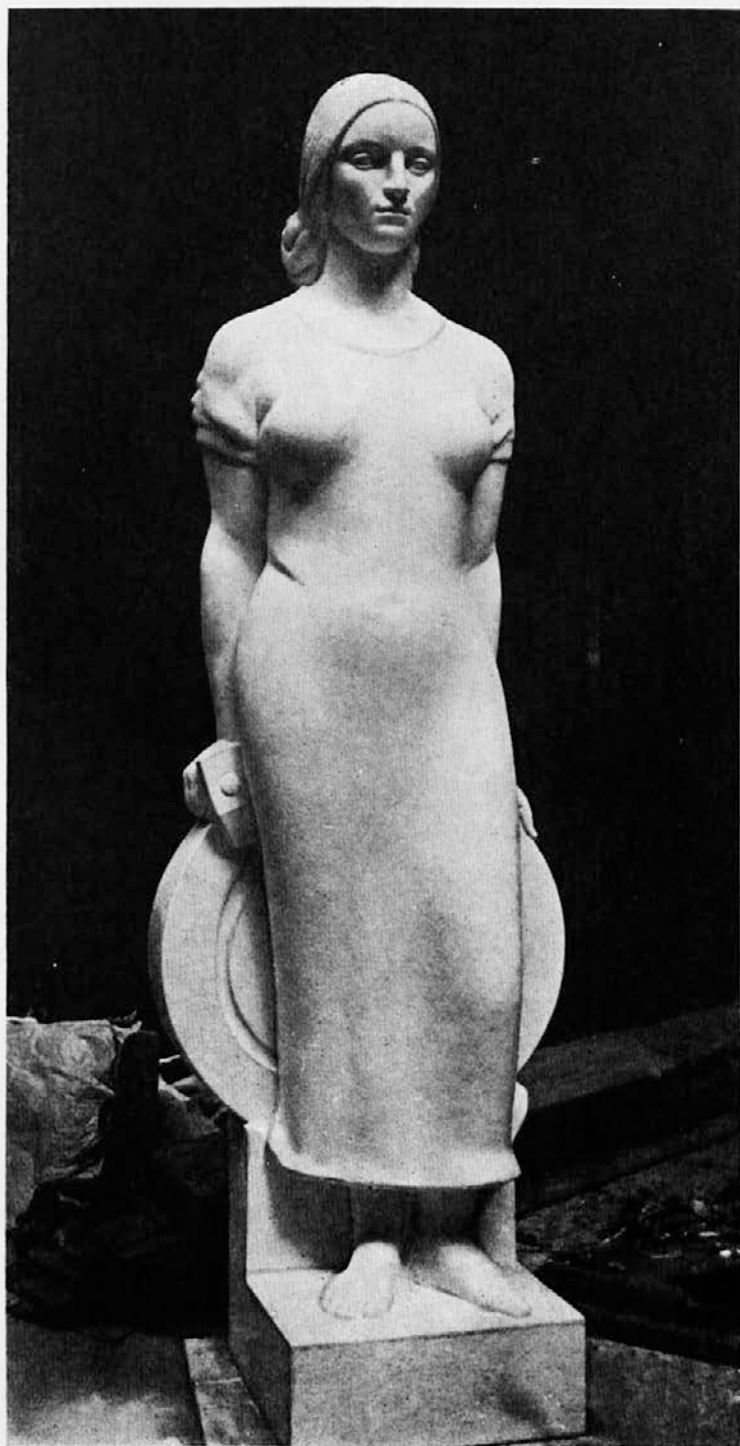
France Gorše — Poljedelstvo — Marmor 1937 — Detalj — Narodna skupščina v Beogradu

France Gorše — Poljedelstvo — Marmor 1937 — Narodna skupščina
v Beogradu

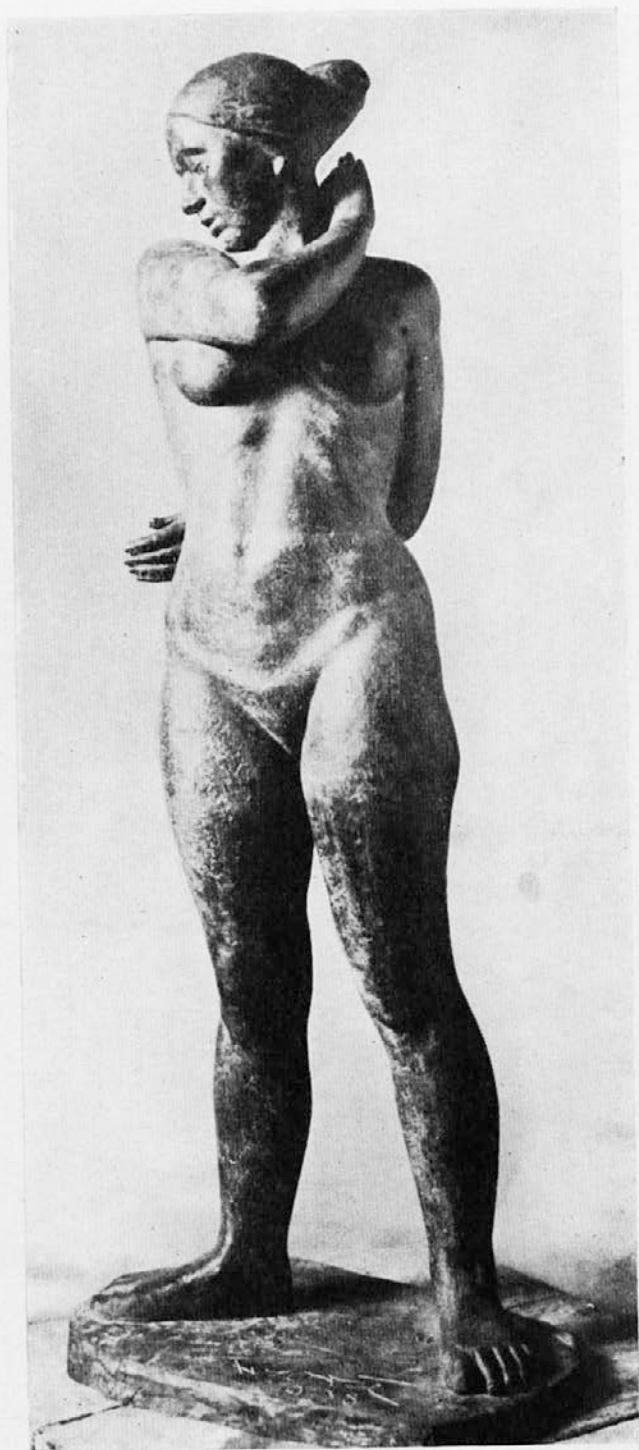
France Gorše — Industrija — Marmor 1937 — Detajl — Narodna skupščina v Beogradu

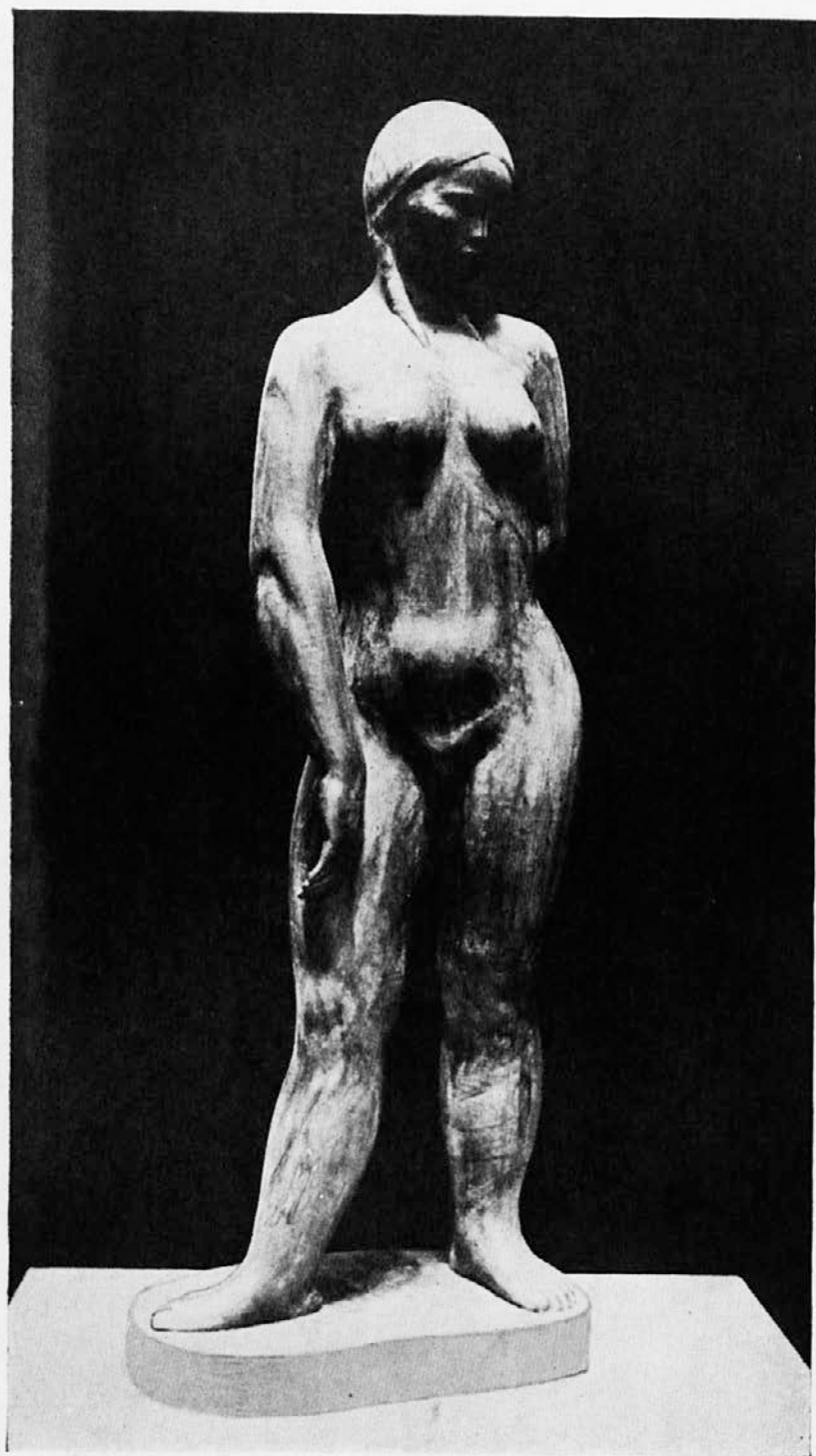
France Gorše — Industrija — Marmor 1937 — Narodna skupščina v Beogradu

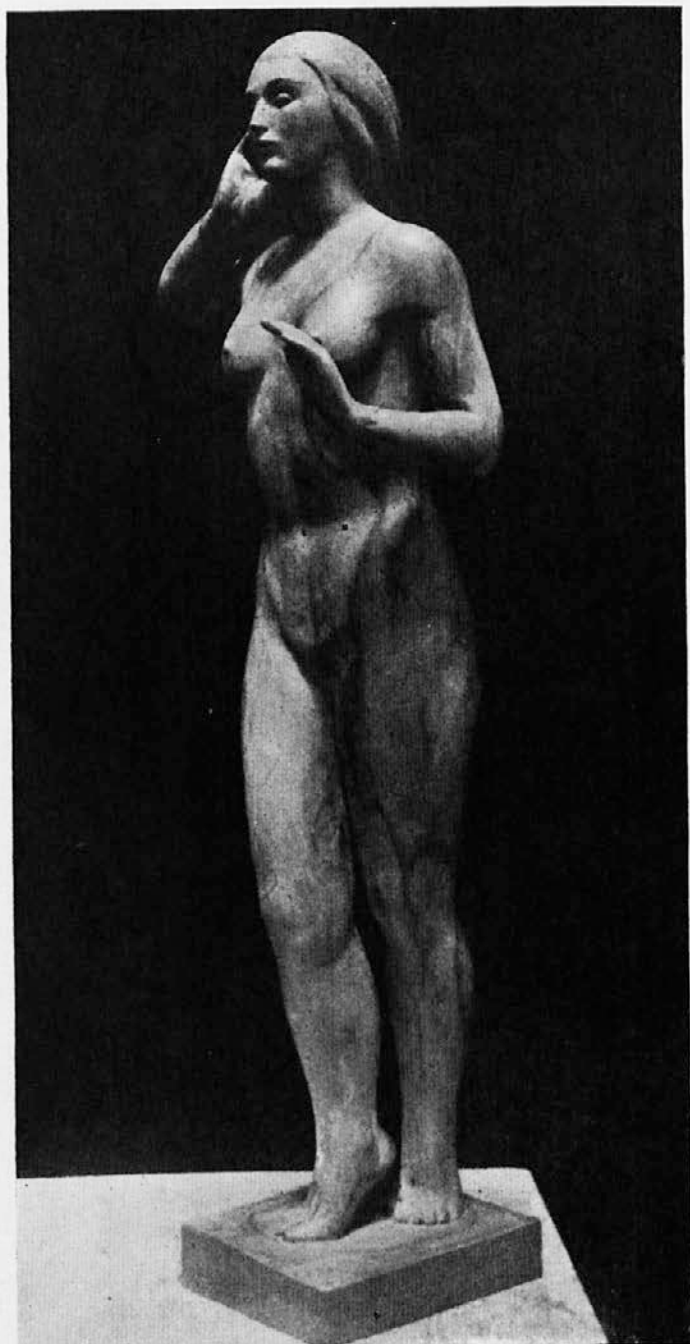
France Gorše — Eva — Bron 1938 — Detalj

France Gorše — Eva — Bron 1938

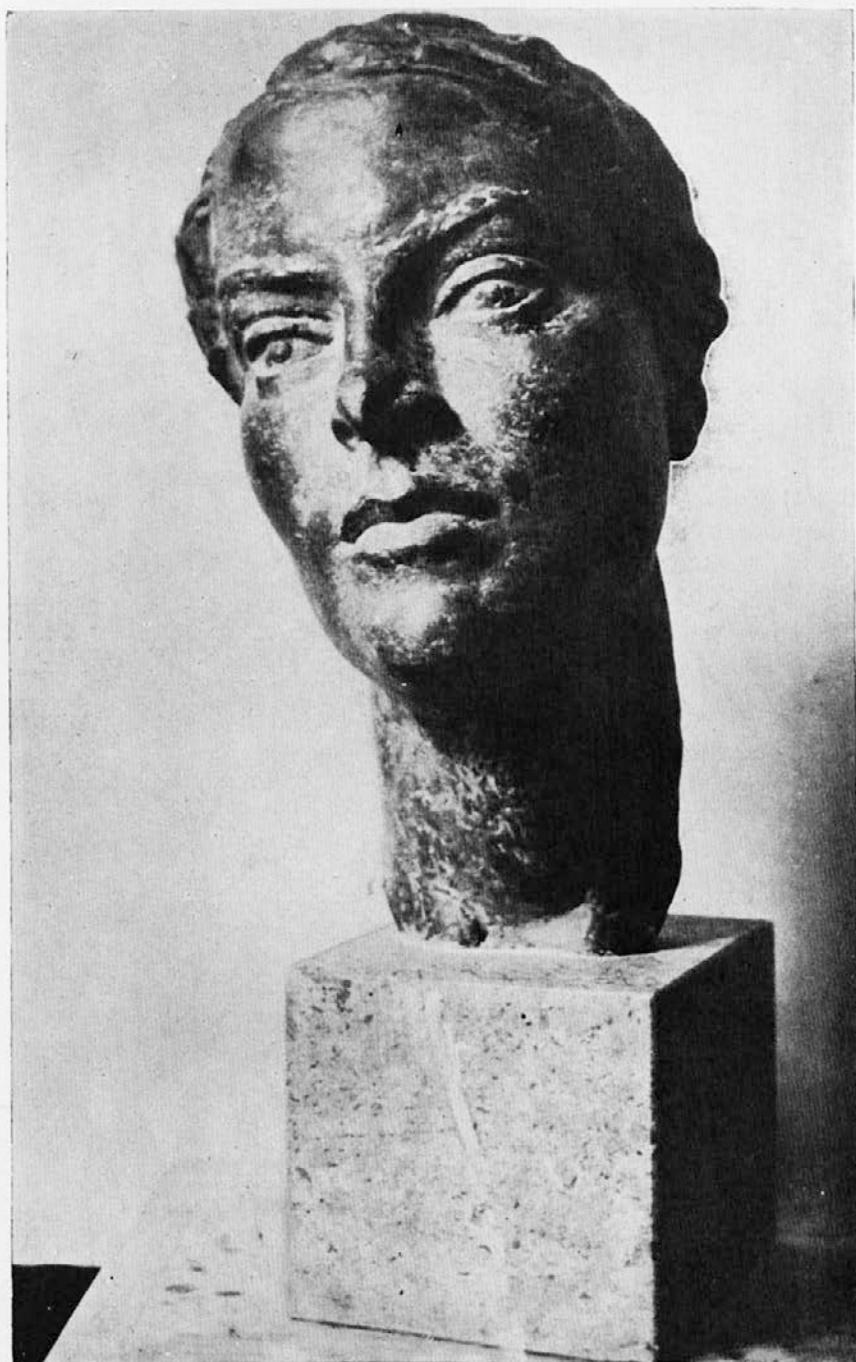
France Gorše — Dekliški akt — Les 1938

France Gorše — Prisluškujoča — Les 1938

France Gorše — Marjan — Žgana glina 1938

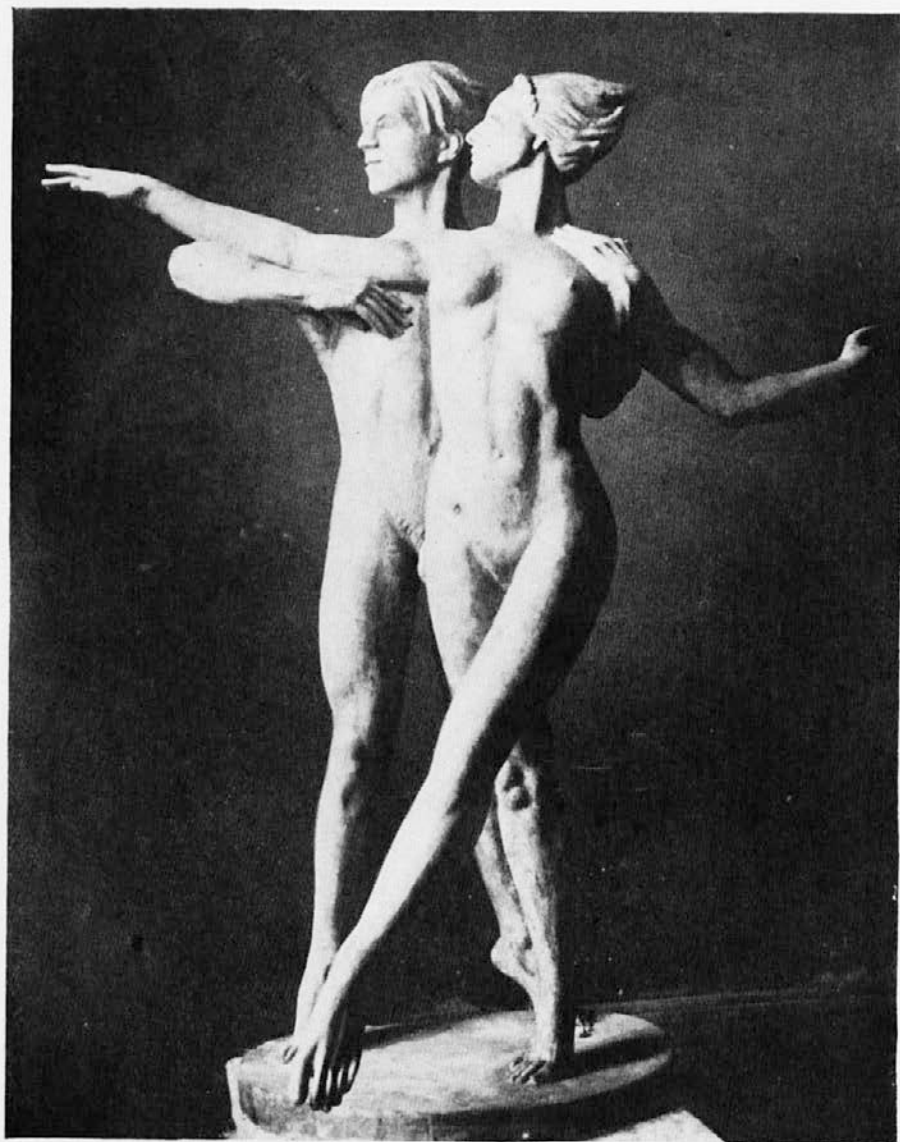
France Gorše — Obraz gospe Maleševe — Bron 1938 — Privatna zbirka v Ljubljani

France Gorše — Kompozicija — Žgana glina 1938

France Gorše — Mati — Kamen 1936 — Relief — Privatna zbirka v Mariboru

France Gorše — Plesna skupina Pino in Pia Mlakar — Mavec 1937

Mevlana Dželaledin Rumi

Himna smrti

Smrt konča nam težke dni,
a življenje smrti se boji.

Življenje roko temno vidi,
ne pa svetle kupe, ki jo nudi.

Tako srce ljubezni se boji
v strahu, da pogibel mu preti.

Kjer ljubezen zaživi, premine
v isti hip naš jaz, vladar temine.

Daj umreti mu v noči
in pojdi zarji jutranji naproti.

Prevedel Fr. Tominec

France Gorše — Dr. Matija Murko — Bron 1937

France Gorše — Torzo — Marmor 1934

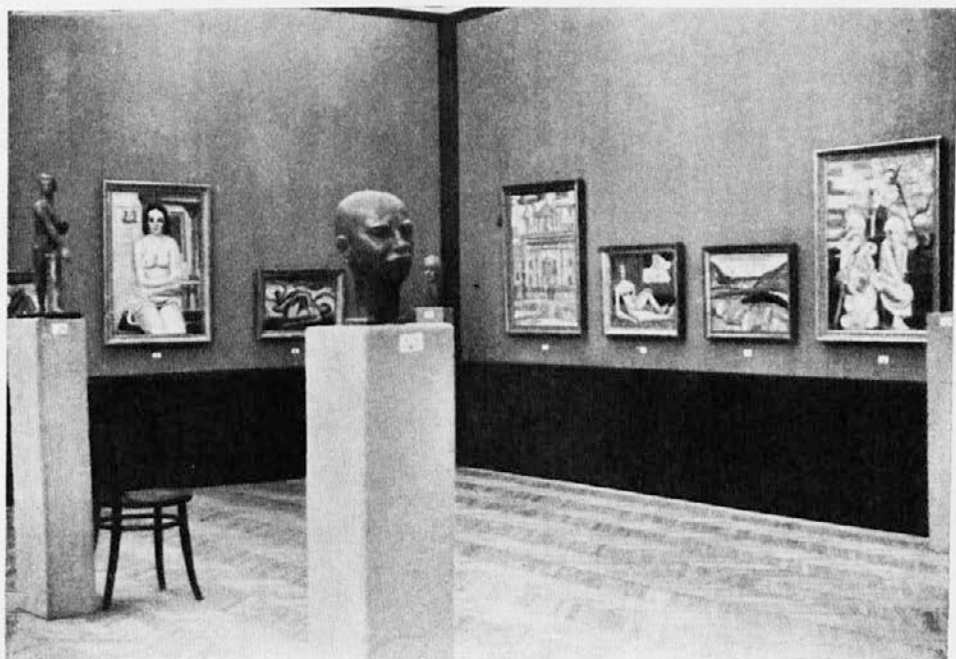
France Gorše — Materinstvo — Les 1929

France Gorše — Pietà — Bron 1938 — Nagrobnik pri Sv. Križu v Ljubljani

Notranjost razstave »Trojice« v Beogradu — Goršetova — G. A. Kosova — Maleševa dela

Notranjost razstave »Trojice« v Beogradu — Maleševa in Goršetova dela

RAZSTAVA UMETNIŠKE SKUPINE G. A. KOS – MALEŠ – GORŠE

v paviljonu Cvijete Zuzorić v Beogradu

(Otvoritveni govor kiparja in profesorja beogradske Umetniške akademije
Sretena Stojanovića dne 16. oktobra 1938.)

Naslednje vrstice me spravljajo prilično v zadrego, ker bi hotel mnogo povedati, vendar pa pravi cilj niso moje besede, marveč govor umetnin treh slovenskih umetnikov, katerih dela so bila razstavljena v Beogradu. Poskušal bom vendarle navesti gotove momente, ki se mi zdijo važni.

Smo v začetku umetniške sezone. Medtem ko je življenje v prestolnici imelo svoj redni tok, poživljen z manifestacijami raznih društvenih organizacij, so umetniki mirno delali in čakali, da pride njihova ura. Evo, ta čas se je približal. Nekateri so bili na morju, drugi v raznih krajih države, kjer so iskali slikovite pokrajine, marsikdo je ostal v svojem vrtu ali sanjaril v ateljeju. Naponi umetnikov se pojavljajo pred nami. Kot prvi glasniki so prišli trije mojstri iz Ljubljane. Njihova gesta je lepa in pravilna. Zatem ko so v Ljubljani že nastopali in zavzeli mesta, ki jim pripadajo v umetniških vrstah, se sedaj pojavljajo v Beogradu, da si tudi tukaj priborijo dostojno priznanje. Krenili so iz slovenske sredine, da bi si preko Beograda osvojili vso državo. Nekako nadaljujejo nekdanje bližnje odnose med srbskimi, hrvatskimi in slovenskimi umetniki.

Toda Beograd že od prej pozna njihova imena. Večkrat so že razstavljali in vzbudili pozornost na jugoslovanskih razstavah v Beogradu. Sedaj prinašajo večje število svojih del, da nam pokažejo svojo umetniško osebnost.

Kar je posebno zanimivo pri tej trojici umetnikov, je to, kar pravijo sami v predgovoru kataloga, da so se združili bolj kot prijatelji, nego umetniki, ki bi imeli enotne poglede na umetnost. Oni delajo, cenijo napore drugega, toda ne ozirajo se

Notranjost razstave »Trojice« v Beogradu — G. A. Kosova in Goršetova dela

Franc Ropret — Bled — Les 1913

na pravilnost stališča. Zadostuje jim, da se medsebojno spoštujejo, da se ocenijo kot ljudje, v umetnosti pa se naj vsakdo od njih izraža tako, kakor mu narekuje srce. Mislim, da je ta odnos tudi popolnoma na mestu, po svoji iskrenosti pa prav gotovo zelo redek.

Menda ne bo potrebno, da preidemo v analiziranje umetniškega stališča vsakega posameznika od »Trojice«. V Beogradu niso neznanci, njihova dela pa neposredno mnogo boljše govorijo, kakor katerekoli fraze ali učena tehnična termina. Kar vse vidimo, je to, da ima razstava absolutno umetniški značaj in to je tista glavna lastnost, iz katere se morejo razviti mišljenje, simpatije, razna stališča itd.

Mnogo boljše bo, ako opozorim na najvažnejši problem v našem umetniškem življenju in to z njegove slabe strani, ki nam ga zlasti narekuje pričujoča razstava. To je namreč dejstvo, da nekateri deli naše zemlje ne poznajo v zadostni meri kulturnega življenja drugih delov. Mi vsi poznamo Kosa, Maleša in Goršeta, toda šele na tej razstavi jih bomo dobro spoznali in uvrstili v umetniške vrste naše države in to ne več na temelju dokazovanja, kritike enega ali več del, ki smo jih videli, marveč na podlagi cele vrste del, ki dokazujejo velik in premišljen napor.

Takih primerov je mnogo. Srbi ne poznajo v zadostni meri umetnikov, ne Slovencev, ne Hrvatov, a tudi oni ne poznajo srbskih umetnikov, ker je le malo razstav izven lastnih središč. Dasi ima Beograd v tem pogledu največ sreče, tudi on niti zdaleka ne pozna truda umetnikov v Ljubljani in v Zagrebu, in Ljubljana in Zagreb še manj vesta kako in kaj je s temi stvarmi v Beogradu. Zato bi bilo nadaljevati z nekdanjimi zamenjavami in jih okrepiti v toliki meri, da bi vsakdo od onih, ki občutijo pomen umetnosti, do dobrega spoznal umetnike iz vseh krajev Jugoslavije.

Kulturno prizadevanje enih mora dobiti podporo drugih. Ker nam je bila dana sreča, da se zedinimo v lastni državi, moramo sedaj povezati niti iz enega kraja v druge kraje. Tako Slovenci in Hrvati, kot tudi Srbi so pokazali dovolj odporne sile v najtežjih trenutkih in so obdržali svojo individualnost. To je dokaz, da imajo tudi svojo lastno izraženo kulturo. Združenje teh sorodnih kulturnih naporov bo gotovo predstavljalo največjo odporno silo. To nam bo obenem največje jamstvo svobode in pripomoglo, da bomo vsemu človeštvu prinesli svoj kulturni delež.

Franc Ropret — Pastirica — Les 1913

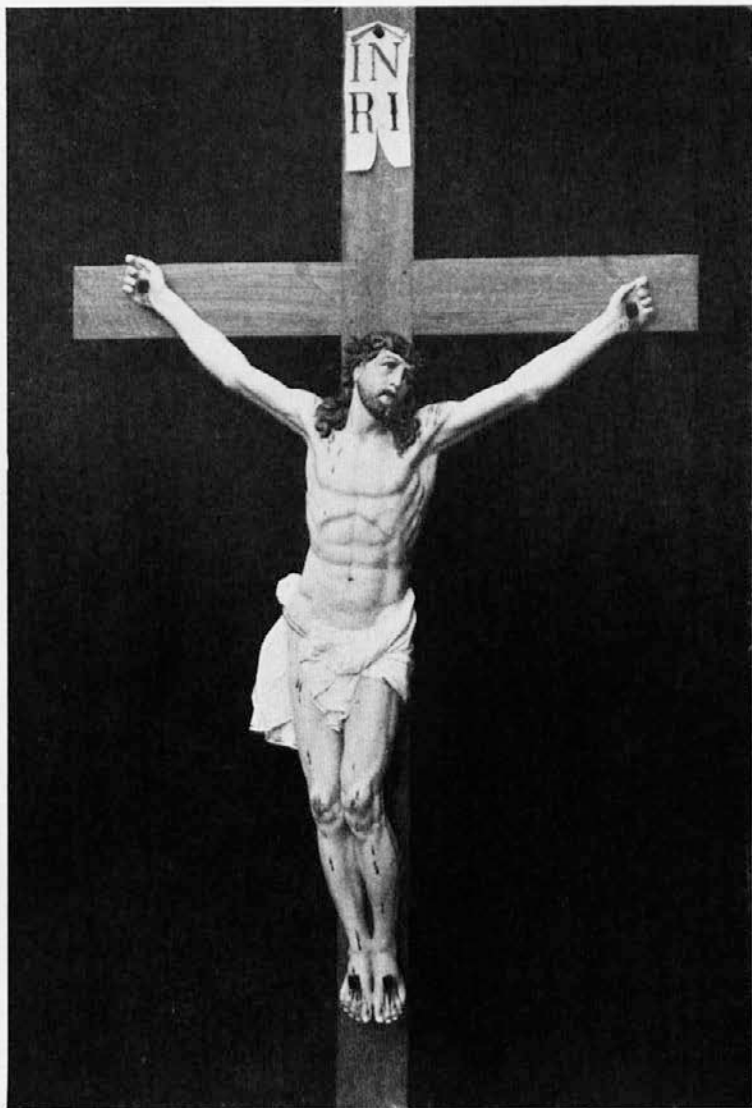
Miha Maleš:

DVA SLOVENSKA LJUDSKA UMETNIKA IVAN KLEMEN IN FRANC ROPRET

Podobar ali boljše — ljudski umetnik Ivan Klemen je res sramežljive nature. V svoji skromnosti in veri v delo se je zaprl v svojo delavnico pod Malim gradom v Kamniku. Le redki so tisti dnevi v letu, ko gre ali v Ljubljano, ali po poslovnem opravku v lepo bližnjo okolico.

Podobar, sicer precej različne narave od Klemena, Franc Ropret mi je vsaj na nekatera vprašanja odgovoril in mi dal nekaj več podob na razpolago, dočim se mi je moj stari prijatelj Ivan Klemen izmikal na vse strani, tako da mi ne preostane drugega, kot da za danes priobčim njegovega Kristusa, ki ga je mojster iztesal iz lesa po italijanskem vzorcu v naravni velikosti že l. 1912 za podgorsko pokopališče pri Kamniku. Nekaj njegovih značilnejših rezbarskih del, rezljanih okvirov, pohištvenega in dekorativnega rezbarstva, ki je tako značilno za mojstra, bom skušal priobčiti ob drugi priliki. Za sedaj si dovoljujem ponoviti nekatere misli, ki sem jih napisal že pred časom o njem:

Prelepa je slavna umetnost — podobarstvo, rezbarstvo, pozlatarstvo resnično umira! Kje so tisti mojstri, ki so nam ustvarili nesmrtnne umetnine v gotških in kasneje v baročnih oltarjih? Koliko molitve in nadčloveškega hrepenjenja k nebu in Bogu samemu je v teh gotških rezbarijah — koliko bohotnosti, sproščenosti, kot prhutanje angelskih peroti je v tem zlatu! Že v minulem stoletju je pričela pojemati in umirati ta lepa in danes nedosegljiva umetnost in hira in ugaša še danes. Mehanizem in tek hitrega življenja res ne poznata meja. Z začudenjem zremo sto, dve sto — tisoč in več let v umetniško

Ivan Klemen — Križani — Polihromiran les 1914

življenje nazaj. Kot neizmoljene molitve, kot neizpete pesmi, kot resnično nedoumljene skrivnosti stoje pred nami.

Rezbarske umetnosti danes že skoro ni več; ne drugje ne pri nas. V neko skoro onemoglo umetno obrt in obrt sploh je prešla. Le redki stoje tu — tam posamezni mejniki, ki bodo zdaj zdaj zaraščeni. In en tak skromni mejnik je tudi naš Ivan Klemen.

Usoda terja od vsakega usojeno. Naš Ivan je pasel do 15. leta ali še delj krave v Špitaliču nad Tuhinjsko dolino tja gori do Menine planine in Višave, ki še danes sanjari o njih. V cerkev je hodil, v šolo pa ne (prva je bila, druge

France Ropret — Čas je zlato — Koloriran les 1911

ni bilo) in tako je znal veliko preje moliti, kot pa brati in pisati. Teh učenosti in še drugih se je kasneje sam naučil. Kar čez noč ga je prišlo: od krav in backov se je komaj še utegnil posloviti, od doma je pa skoro pobegnil. Sledil je pač glasu svoje notranjosti — in že ga najdemo kot rezbarskega učenca pri mojstru Osoletu v Kamniku. Daleč izpod planin se ni umaknil, ker pravi še sedaj, da se blizu njih najbolj varnega počuti. Tu je okušal vse sladkosti vajenca. Čez dober teden je oblikoval les v arabeske in podobe; rezbarsko dleto se je polagoma prilagodilo pastirjevim rokam: sledilo jima je, se privadilo in postalo del njega samega. Mojster je bil z njim zadovoljen, postala sta prijatelja in polagoma tovariša-mojstra. Po njegovi smrti se je naš Ivan osamosvojil. Delal je po raznih krajih naše ožje domovine, pa tudi izven nje. Vojni vihuri je srečno ušel, dasi bi kmalu v njej izgubil oči. Takoj je izrabil prostost, da se izpopolni v svojem poklicu — odhitel je v Ljubljano na takratno Obrtno šolo, kjer je bil leto dni pri prof. Repiču. Potem se je za stalno naselil v Kamniku, kjer v svoji hišici pod Malim gradom deluje še sedaj. Pravi, da tudi sam ne ve več, koliko oltarjev je napravil po naših cerkvah in koliko prenovil, koliko svetnikov, svetnic, razpel in drugih svetih in posvetnih podob je zaživelo pod njegovim dletom. Samo da služi vse svojemu namenu in da ga je doseglo — to je zadoščenje mojstru! Zadnjo polovico svojega življenja je pa skoro izključno posvetil rezbarjenju in zlatenju okvirov. To je zanimivo in

Maksim Sedej — Rojstvo — Lesorez

pomembno in to bo njegova doba v zgodovini našega rezbarstva in pozlatarstva. Ti okviri so resnična dragocenost in so umetnina za sebe — tako, da je marsikje okvir dragocenejši kakor slika, ki ji služi. Najdete jih v preprosti vaški izbici, v razkošnem stanovanju, javnem uradu, palači in tudi na samem kraljevem dvoru.

Ali kljub vsem letom je naš Ivan neutrudljiv in neugnan. Vedno je poln načrtov. Pri vseh teh zadevah je celo na kako malenkost prezrl v življenju, n. pr. na ženitev. Pa on že ve, kako je prav. Tudi druge umetnosti mu niso tuje. V svojih trenutkih prime za slikarski čopič, zabrenka na citre, fotografira, prime za knjigo in čita, se uči umetnostne zgodovine, slogoslovja, latinsko, laško (nemško že zna) in ni ga sram povedati — tudi slovnico slovensko.

Da bi zdrav še dolgo, dolgo delal in veliko lepega napravil, to je njegova želja, in resnično — moja tudi.

FRANC ROPRET

Kdaj in kje sem se rodil? Že precej dolgo je tega. Pod zimo bo šestdeset let. Šestega novembra 1878. na Bledu. Jubilej!

Kakšni nagibi so me vodili, da sem se šel učiti kiparstva? Precej v mojo prvo mladost spada to, v tista leta, ko sem komaj začel dobro hoditi v šolo. Z mano je bil v istem razredu mežnarjev sin, in z njim smo hodili pogosto v zvonik in na cerkveno podstrešje. Tam so imeli kopico starih, prašnih kipov. Dobro se jih še spominjam, kakšni so bili, — veliki, resnih obrazov, takšni, da so mi zbujali kar strah. Pa so me vendar nekako privlačevali in pogosto sem premišljeval, kako imeniten in učen je moral biti tisti človek, ki jih je znal narediti. Potem so bili tam stari rezljani okviri, pa veliki svečniki, ki so jih nekoč nosili pri procesijah in so lahko nanje nataknili cel kup sveč. Kadar sem mogel, sem se smukal med to staro robo. Potem so pa še prav tista leta v blejski cerkvi pod vodstvom von Benescha odkrivali stare freske, ki so bile prej skrite pod ometom. Seveda sem delavce opazoval, kadar sem jih le utegnil. Sam sem imel precej nadarjenosti za risanje in vse to skupaj mi je zgodaj zbudilo željo, da bi se posvetil temu poklicu.

Kmalu nato so postavili na blejskem pokopališču novo razpelo. Izdelano je bilo v delavnici rajnega mojstra Janeza Vurnika, ki sem ga pri tej priložnosti prvič videl.

Ko so me spustili iz šole, sem se odločil, da se pojdem učiti za podobarja. Aprila 1892. me je oče, štirinajstletnega fanta, privedel v Vurnikovo delavnico. Tam sem dobil najprej kopico predlog, da jih doma prerišem in zraven me je Vurnik opozoril, da jih ne smem kar na oknu »prepavzati«. Takrat še niti vedel nisem, kaj se to pravi. Bile so razne glave, roke in noge. Ko sem mu čez nekaj dni prinesel risbe, narejene po teh predlogah, je bil videti mojster zadovoljen. Preselil sem se k njemu. Prvih štirinajst dni sem moral samo risati, potem pa sem dobil tudi že druga dela. Vselej je imel po pet ali več kiparskih učencev, pa še po nekaj kamnosekov. Imel je zmerom dosti dela za cerkve po vseh slovenskih krajih. Vendar pa je našel še toliko časa, da nas je posebej učil risanja — še v nedeljah! — in da je zraven tega še poučeval v obrtni nadaljevalni šoli. Poleti smo delali kar na pristavi, da smo imeli dovolj prostora in zraka.

Bili smo vsi kakor velika družina. Kiparji smo stanovali v hiši zgoraj, kamnoseki pa spodaj. Jedli smo pa učenci vsi za eno mizo in dosti je bilo vsega. Sami smo si lahko rezali kruh, kadar pa smo bili prosti, je bilo okoli hiše tako veselje kakor v kakšni pevski šoli.

Pri Vurniku sem se učil pet let. Prva leta smo vsi opravljali samo manjša dela. Rezljali smo okraske v raznih slogih, zlasti za omare cerkvenih orgel in podobno. Potem smo dobili v popravilo stare baročne oltarje, ki smo jih popravljali kar na pristavi. Pozneje nam je zaupal že klesanje, tudi v marmor, pa zlatenje in sploh vse, kar človek potrebuje pri cerkvenih delih. Ker je bil Vurnik tiste čase tudi konservator, sem se pri njem naučil spoznavati in ceniti staro cerkveno umetnost.

Kadar je bilo dosti dela, nas je bilo po trideset v hiši. Tedaj se je v sili še Vurnikova pisarna, polna knjig, izpremenila v delavnico. Od tovarišev, ki so se takrat učili z mano, jih je že dosti pomrlo. Prav pred kratkim je umrl Janez Resman, ki je bil eden najboljših. Pri svojem poklicu pa je ostal razen mene samo moj tovariš Anton Kuhovsky, ki živi v Ribnem pri Bledu. Štirje so padli v vojni, med njimi Jože Pavlin, ki je po Vurnikovi smrti prevzel njegovo delavnico.

Na rajnega Vurnika mi je ostalo mnogo lepih spominov. Zelo dober človek je bil in znal je zbuditi spoštovanje do sebe. Pa skromen in delaven je bil. Precejšnjo neumnost je bilo treba napraviti, da je kdaj pokazal nejevoljen obraz. In dobro je znal učiti.

Ne bi toliko govoril o tem, če Vurnikova delavnica ne bi bila menda poslednja zasebna šola za cerkveno umetnost, ki je kar prehitro izginila v pozabo.

Ko me je Vurnik »oprostil«, sem ostal še pet let pri njem. Potem sem moral iti k vojakom, kar za tri leta. Tudi pri vojaki sem imel priložnost, da sem lahko dosti delal. Vendar pa sem se že takrat odločil, da se moram še bolj izobraziti in ko sem vojaščino odpravil, sem se vpisal na ljubljansko obrtno, zdaj srednjo tehnično šolo. Lahko seveda takrat življenje ni bilo, ker so mi študije jemale dosti časa, skrbel pa sem zase sam. Ostal sem na obrtni šoli do leta 1911., vmes pa sem bil tudi nekaj časa v Grazu, ki mi pa ni bil prav pri srcu. Profesor Repič me je učil kiparstva. Za narodno ornamentiko me je navdušil prof. Mis in njegova zasluga ali krivda je, da jo še danes tako upoštevam. Risanja nas je učil prof. Vesel, ki je bil velika dobričina in dober vzgojitelj, prof. Cigoj pa nas je poučeval v arhitekturi in kompoziciji. V tisti dobi so bili na našem ali na drugih oddelkih obrtne šole, toda tako, da smo imeli vsaj nekatere predmete skupne, med drugimi še kipar Dolinar, rajni Sterle, France Kralj, Tine Kos, Cuderman, Sajovic, Pungartnik in Kopač.

Po končani obrtni šoli sem delal na Bledu, od konca vojne pa v Mengšu, kjer živim in delam še zdaj.

Božidar Jakac — Božična pokrajina — Lesorez

SPOMENICA

pripravljalnega odbora za ustanovitev Akademije upodablajočih umetnosti
v Ljubljani

Sodobni razvoj svetovne umetnosti je privedel umetniško ustvarjanje do stopnje, da so začeli umetniki iskati in stremeti za izrazom nacionalnega elementa ter se vedno bolj oddaljevati od civilizacijskih oblik umetnosti, pridobljenih ali v tujini ali pa izven nacionalne skupnosti, kateri pripadajo. Ta zahteva časa se mora v polni meri uveljaviti tudi na področju jugoslovanske umetnosti, ker jo narekujejo njeni najvišji interesi.

2. Podlaga vsake visoke umetnosti kakega naroda je ljudska umetnost, katera je nepotvorjeni elementarni izraz njegove duše, karakterja in življenja. Jugoslavija je klasična dežela ljudske umetnosti ter kot taka znana vsemu svetu. Leto za letom hodijo tujci v kraljevino občudovat umetniško tvornost njenih narodov, katere ne morejo videti v civiliziranem ustroju zapadnega sveta. Jugoslovanska ljudska umetnost je kapital, ki se bo naši državi vselej dobro obrestoval. Zato jo je treba gojiti že iz turističnega ozira, še bolj pa radi propevanja visoke umetnosti.

Ta visoko razvita ljudska umetnost pa ni monotona, shematična in enolična, temveč zelo pestra in raznovrstna. Njen čar obstoji ravno v njenem mnogozvočju. To pa je posledica dejstva, da so tudi ljudstva naše kraljevine med seboj različna po življenjskem karakterju, duhovnih potezah, navadah itd. Formo narodov oblikujeta čas in prostor. V tisočletni svoji zgodovini so prejeli posamezni narodi Jugoslavije svojo dosedanjo, med seboj tako različno podobo, kakor nam jo na primer kažeta Slovenija, ki je vseskozi navezana na usodo severno-slovanskih plemen ter nadoblast Germanov, in Srbija, ki je nastala na podlagah južno-donavskega slovanstva, ter grško-bizantinsko-turških državnih oblik. Ravno tako močno pa je oblikoval naše narode geografski element. Območje visokih vzhodnih Alp, kateremu pripada Slovenija, je do dna različno od geografskega značaja severne Srbije ali od moravsko-dinarskega sistema ter je narekovalo prebivalstvu popolnoma drugačne pogoje. Tudi klimatično vladajo v obeh krajih popolnoma drugačne razmere. Te razlike bodo obstojale vselej, oziroma toliko časa, dokler bodo obstojali geografski pogoji, ki jih povzročujejo.

Umetnost ni drugo nego izraz narodne kulture, ljudska umetnost pa je neposredni izraz ljudske duše in narave same. Tudi njeno formo določata čas in prostor. Zato je razumljivo, da je umetnostno mišljenje in oblikovanje v Alpah popolnoma drugačne vrste, nego ono v območju panonske ravnine ali dinarskega sistema ali celo Sredozemskega morja. Nobena umetna tvorba ne bo nikdar premostila teh, od narave same diktiranih razlik. In če bi jih hotela, bi bila to velika nespametnost, kajti čar jugoslovanske ljudske umetnosti obstoji ravno v pestri skali posebnosti, razlik in prehodov.

3. Visoka umetnost je povsod zgrajena na podlagah ljudske, je njena vrhna stavba. Zato predstavlja tudi visoka umetnost vse življenje narodne individualnosti, če raste organično iz tal ljudske skupnosti in svojstvenosti. Tako bi moralo biti tudi v Jugoslaviji, toda mi vidimo, da ni tako.

Pod vplivom raznih internacionalnih centrov umetnosti in umetniškega pouka, ki so se povzpeli v preteklem in sedanjem stoletju pri velikih zapadnih narodih do dominantnega položaja, se je jela v Jugoslaviji širiti umetnostna govorica, ki govori vse zapadnoevropske jezike, je pa zelo malo originalna in jugoslovansko avtohtona. V tujini šolani umetniki niso le zanesli k nam višjega tehničnega nivoja, kar je hvalevredno, temveč hkratu s tem vse tuje umetniške ideale in naziranja in danes se v tem smislu počuje na jugoslovanskih umetnostnih šolah naš umetniški naraščaj. Pri tem pa zelo trpi domača nacionalna umetniška tvornost.

Posebno je zaradi navedenih pojavov prizadeta slovenska umetnost, ki danes ne razpolaga z nobeno svojo umetniško šolo ter se mora naš naraščaj učiti deloma na akademijah izven države, deloma pa na akademijah v državi. Da se na tujih akademijah naši mladi umetniki ne morejo izšolati v duhu slovenskih umetnostnih idealov in tradicij, za katere je naša pretekla umetnost podala nešteto dokazov, je popolnoma jasno. Toda ravno tako odločno je treba poudariti, da tudi obstoječe umetniške akademije v državi niso pravične in aдекватne ustanove za pospeševanje naše umetnosti, katero zelo ovirajo v iskanju njenega lastnega narodnega izraza. Če je jasno, da trpi od tega v prvi vrsti škodo Slovenija, je morda manj jasno, a tem bolj resnično, da jo trpi predvsem tudi država, kajti gotovo ni v njenem interesu, da bi bila njena umetnost monotona, enolična in šablonska, taka pa je danes po sistemu umetnostnega pouka, ki v naši državi vlada.

4. Zato mora v interesu procvita umetnosti v Jugoslaviji zavladati v naši umetnostni politiki načelo, da bodi umetnost posameznih narodnosti in pokrajin veren in nepotvorjen izraz dotičnih etnično teritorialnih organizmov, ki jih je izoblikovala tisočletna zgodovina na določenem prostoru. To načelo je uveljavljeno v vseh onih kulturnih državah, ki posedujejo visoko razvito umetnostno šolstvo. Ako pogledamo Italijo, ki je sorazmerno mlada država, vidimo, da je ohranila država v vseh glavnih mestih nekdanj samostojnih provinc in pokrajin umetniške šole, ki so tam obstojale že sto in sto let ter delovale v duhu dotičnih regionalnih umetnostnih tradicij in ljudstva. Akademija v Benetkah nadaljuje tradicijo beneške umetnosti, akademija v Firenci tradicijo toskanske, akademija v Rimu ima svojo nalogo v razvoju rimske umetnosti, ravno take naloge pa opravljajo na svojem področju akademije v Neaplju, Milanu, Genovi itd. Država ni nobene izmed teh starih umetniških šol ukinila, temveč jim daje ogromna sredstva za obstoj, ker se zaveda, da s tem dviguje svoj nacionalni in umetniški prestiž. V Nemčiji, ki je druga država z najbolje urejenim šolstvom, deluje 12 visokih šol za upodabljanje umetnost poleg neštveila drugih visokih strokovnih šol. Tudi Nemčija umetniškega pouka ni uniformirala in centralizirala, temveč ga

PSALM 137

Ob rekah babilonskih tam, smo sami
posedali in jokali vse dneve
in nate, Sion, mislili smo, reve,
in na vse dni, ki so bili za nami.

In ko na vrbe sredi te dežele
tujinske, strune svoje smo pripeli,
ki sužnji smo jim bili, so hoteli,
da bi jim pesmi pevali vesele.

Njim da bi peli pesmi Tvoje? V lica
njim tujcem, ki so gnali nas ko črede
iz kraja v kraj? O daljna domovina.

Jeruzalem, naj osuši desnica,
naj jezik ne spregovori besede,
prej ko izbrišemo te iz spomina.

spravlja v sklad s pokrajinskimi tradicijami in potrebami. Akademija v Berlinu nadaljuje v tradicijah pruske umetnosti, akademija v Münchenu je središče bavarskega in južnonemškega umetniškega ustvarjanja, akademija v Düsseldorfu je važen umetniški centrum na zapadni meji Nemčije, tem pa se pridružujejo akademije v Dresdenu, Karlsruhe, na Dunaju itd., ki imajo vse odrejeno zgodovinsko kulturno obeležje. Francija, ki ima svoje državne akademije, podpira z državnim denarjem nešteto zasebnih akademij in si pri njih ne lasti nikake druge pravice. Na teh zasebnih akademijah najde vsak umetniški kandidat lahko ono, kar njegovemu naturelu in umetniškemu pogledu ugaja. O tem nacionalnem pomenu umetniških akademij pa pričajo tudi predvojne ruske akademije v Moskvi in Petrogradu, ki so bile ognjišča avtohtone in originalne ruske upodablajoče umetnosti.

Iz tu navedenih zgledov, ki nam jih dajejo države z visoko razvitim umetnostnim šolstvom, sledi z zadostno jasnostjo, da je smotrna samo tista umetnostna politika, ki upošteva zgodovinsko-teritorialne in kulturne posebnosti etničnih organizmov in ki pospešuje raznovrstnost umetnostnega izraza. Zato nas že zgolj to odvezuje dolžnosti, da bi zavračali trditve, da zadostujeta naši državi dve oziroma celo ena sama umetnostna akademija. Take trditve je zmožen postavljati samo človek, ki ne pozna svetovnega umetnostnega šolstva in razvoja svetovne umetnosti in čigar cilj je, pospešiti obubožanje jugoslovanske umetnostne kulture, namesto da bi povzročil njen napredek na vsah področjih. Kdor zastopa taka načela, dela proti interesom države.

5. Slovenija se smatra v polni meri upravičeno, reklamirati zase pravico, da se njen umetniški naraščaj izobražuje v duhu slovenskega umetniškega

Jožef Petkovšek — Pismo — Olje 1885

Matej Sternen — Čitajoča deklica — Risba 1901

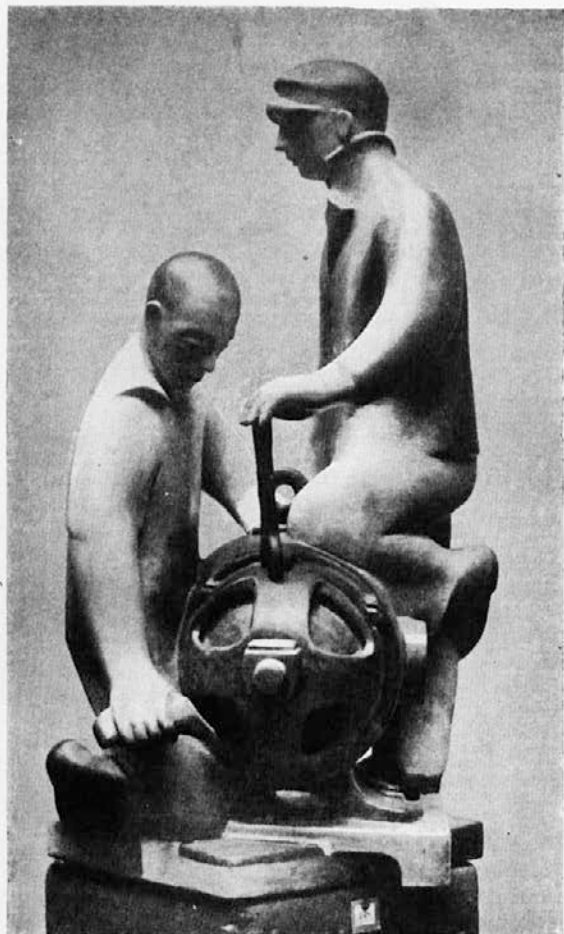
Motiv v umetnosti.

Dobršen del zunanje zgodovine umetnosti obstoji v usodi motiva. Nekje se rodi motiv, ki dobro ustreza časovnemu občutju, pa tudi čutenju posameznika. Naenkrat opazimo tak motiv na več krajih; motiv potuje; pravimo tudi, da »motivi leže v zraku«. Tak v zraku ležeč motiv je deklica, ki čita pismo. Napravil ga je J. Petkovšek ok. leta 1885 v olju (Izidor Cankar, Slovenska moderna umetnost. I. Slikarstvo. Sl. 6.). Druga slika kaže, kako ga je leta 1901 napravil M. Sternen v risbi. (Dom in svet, 1901, str. 126.).

Zanimivo je to, da sta si obe podobi na las podobni, z razliko, da je Petkovškova v olju, Sternenova pa v risbi. Ali je vzrok te čudovite podobnosti domače ozračje, ali to, da sta oba mojstra Vrhničana, hišna soseda ... ali ...?

ustvarjanja, to pa je mogoče le na akademiji za upodablajočo umetnost, ki bo vodila o tem račune. Mesto take akademije je samo v kulturnem središču Slovenije, to je v Ljubljani.

Slovenska umetnost se ozira danes na tisočletno tradicijo v preteklost. Čeprav je bila prislonjena na velike sisteme italijanske in nemške umetnosti, je tako v gotiki kakor v baroku izoblikovala svoj individualni umetnostni izraz ter dokazala svojo kulturno samostojnost. Isto se je zgodilo v moderni dobi. Ne da bi bili poznali pridobitve francoskega slikarstva, so naši slikarji kot Jakopič, Grohar, Jama in Sternen izoblikovali umetnost slovenskega impresionizma, ki je bila prav tako visoko kvalitativna, kolikor izvirno slovenska.

Oton Gutfreund — Industrija — Kolorirana žgana glina

Desanka Maksimović

Pesem pri studencu

Po srbski narodni

Na studencu dekle mi
beli, platno beli,
platno beli in mi pesem poje
in me vabi.
Prinese mi, ko pride,
sreče, zdravja,
prinese mi priče bele
in blazine.

Na potoku dekle mi
beli, platno beli,
prinese mi, ko pride,
cel kos,
cel kos platna belega,
platna svilenega;
da srajčico ureževa
za sinka prvega.

Prevedel Miha Maleš

Svojo umetnostno kulturo pa je Slovenija vselej vedela ceniti ter negovati. V narodnem muzeju v Ljubljani obstoji zbirka umetnin, ki jo je zbrala Slovenija pred osvobojenjem iz lastnih sredstev in je bila to naša prva umetnostna galerija. Po prevratu je to nalogo prevzela naša Narodna galerija, ki je zasebna ustanova. In danes stojimo pred oživetvorenjem Moderne galerije, katero so zopet omogočili slovenski mecenji in ki bo ponovno izpričala slovensko umetnostno kulturo ter voljo do njenega obstoja.

Toda najbolj je treba poudariti dejstvo, da ideja in potreba umetnostne akademije ni šele od današnjega dne, temveč da je že zelo stara. Ko se je v 18. stol. v Ljubljani osnovalo znanstveno društvo učenih mož pod naslovom »Academia operosorum«, so ti možje ustanovili tudi posebno risarsko šolo, ki bi imela s časom prevzeti vlogo umetniške akademije. Samo sila razmer je ta začetek umorila. Toda ideja ni več zamrla, naši umetniki so jo v vseh prilikah oživljali ter izpričevali voljo po samobitni nacionalni umetnosti,

Miran Jarc

PESEM

Spet gledam zarje v prednočje sijoče,
v gluho tišino spominsko pojo,
z zlatom obliva jo mrtvo drevo,
veje oživljajo usihajoče.

Zarje, ko duša se vtapljala v sen je
o večnosti, da bi ne slišala jeka
zémlje . . . pa spet se je do človeka
roka razprožila v novo trpljenje.

Morda pogled le, le bežna beseda
morda je kánila v duše tolmun,
neiz-zvenljiv je drhtaj valnih strun,
nove si kroge iz sebe razpreda.

Oton — Gutfreund — Pomlad — žgana glina

predvsem pa so izpričevali tudi svoje visoke sposobnosti za umetniške vzgojitelje. Tako sta ob koncu 18. in v začetku 19. stoletja delovala na dunajski akademiji za upodabljalno umetnost dva naša umetnika kot učitelja, to sta bila Franc Kavčič in Lovro Janša, ki sta si stekla mnogo priznanj ter zavzela na imenovani akademiji najvišja mesta. Ob začetku 19. stoletja je otvoril v Ljubljani javno umetniško šolo slikar Andrej Herrlein, ki je imela mnogo obiskovalcev. V drugi polovici 19. stoletja je naš slikar Janez Wolf napravil iz svoje umetniške delavnice pravo zasebno umetniško šolo v malem, v kateri je s svojim izrednim pedagoškim darom vzgojil celo vrsto naših umetnikov, drugim pa dal osnovne podlage umetniškega dela. Izmed učencev Janeza Wolfa sta se posebno proslavila brata Janez in Jurij Šubic, katerih umetniško delo je pač vsakemu Jugoslovancu znano. Oba pa sta bila tudi velika umetniška pedagoga. Janez Šubic je bil profesor na Umetno-obrtni šoli v Kaiserslauternu, kjer je poučeval do svoje smrti, njegov brat Jurij je pa prejel laskavo povabilo, da bi organiziral in vodil Umetnostno akademijo v Atenah. Po smrti svojega brata Janeza pa je prejel povabilo za profesuro v Kaiserslauternu, pa je pred svojo odločitvijo, da bi to sprejel, umrl. Ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja je slovela v Monakovem privatna umetniška šola Slovence Antona Ažbete, katero so obiskovali učenci vseh narodnosti. Ta šola je bila na glasu kot ena najboljših umetniških šol in so njena spričevala veljala enako kot spričevala nemških državnih akademij. Ažbe je neposredno

nadaljeval tradicijo Janeza Wolfa in je o sebi ponosno trdil, da ima Wolfovo oporoko. Iz Ažbetove šole je izšla potem cela generacija slovenskih slikarjev. Še danes živi v Monakovem spomin in dobri sloves te šole. Kot zadnje primere navajamo umetniški šoli Riharda Jakopiča in Mateja Sternena, iz katerih je izšlo več učencev. Žalibog pa težke razmere tem šolam niso dovolile razmaha.

6. Slovenska umetnost je tedaj podala zadosten dokaz zrelosti, da dobi svojo umetniško šolo s sedežem v Ljubljani. Ta zahteva pa izvira tudi iz vse miselnosti slovenskega človeka in ta miselnost obstoji v naziranju, da mora biti narodna kultura povsem neokrnjena in celotna, da mora razpolagati z vsemi napravami in ustanovami, ki so za proizvodnjo gmočnih in duhovnih dobrin potrebne. Le na ta način bo narod fizično in telesno zdrav ter močan in sposoben za borbo z drugimi večjimi narodi, na katere Slovenija meji. Brez akademije upodablajočih umetnosti v Ljubljani ostane naša kultura torzo, torzo pa ostane tudi celota naših prosvetnih ustanov. Toda brez te celotnosti slovenskega kulturnega aparata tudi ne more biti popolna državna organizacija kulturnih ustanov, kajti zakon narave je tak, da je celota krepka le, če so deli krepki, in jugoslovanska umetnost bo močna samo tedaj, če bo imela umetnost slehernega naroda v kraljevini vse pogoje za neoviran, organičen in adekvaten razvoj.

Zato prosimo kraljevsko vlado, da blagovoli v trenutku, ko rešuje vprašanje višjih umetniških šol v kraljevini, istočasno z ureditvijo akademij v Beogradu in Zagrebu rešiti tudi vprašanje slovenskega višjega umetnostnega šolstva z ustanovitvijo akademije upodablajočih umetnosti v Ljubljani, s katero ne bo služeno samo Sloveniji, temveč tudi Jugoslaviji.

V Ljubljani, dne 12. oktobra 1938.

Za Pripravljalni odbor:

M. Marolt l. r.
t. č. predsednik

I. Vavpotič l. r.
t. č. tajnik

Sledijo podpisi vseh slovenskih kulturnih ustanov.

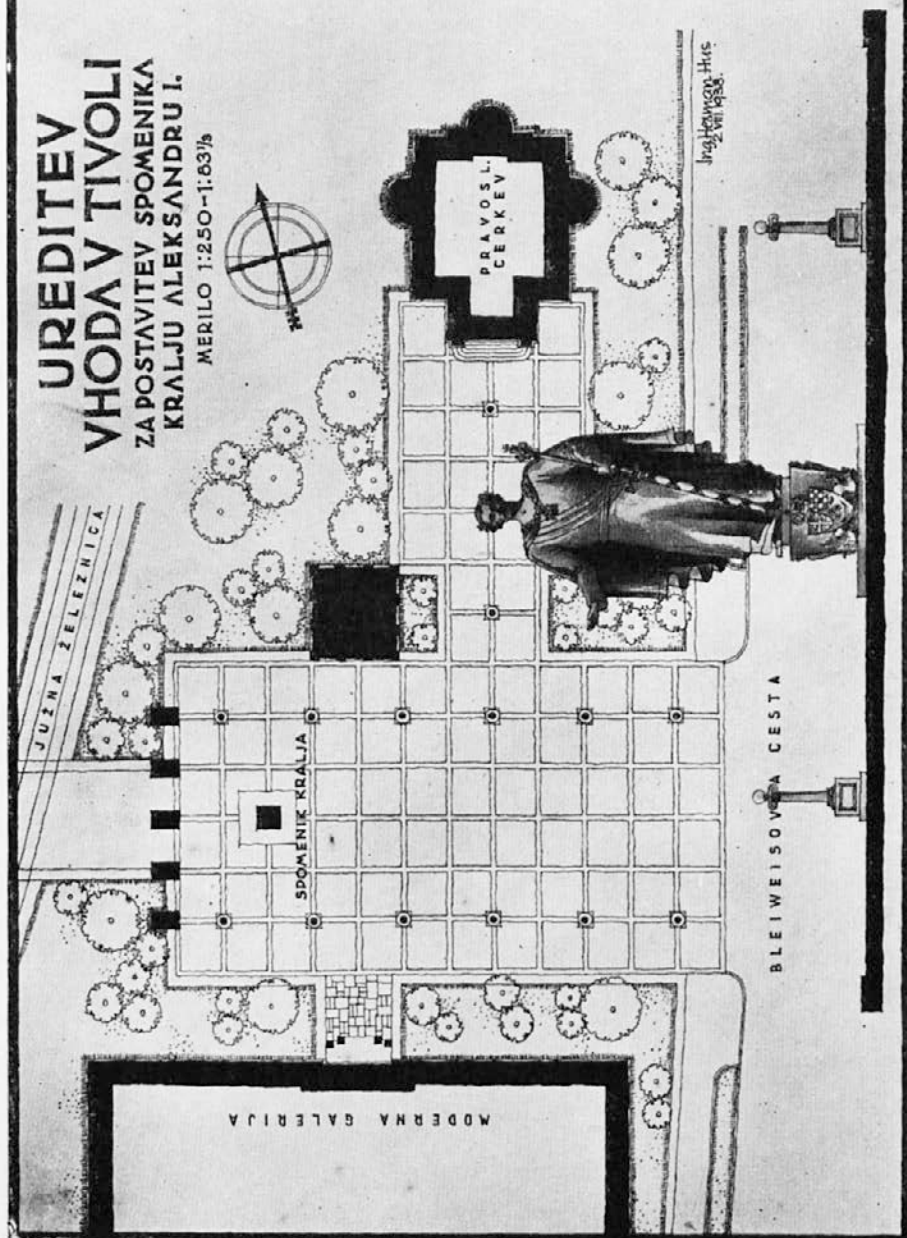
Inž. Herman Hus:

OSNUTKI ZA KRALJEV SPOMENIK V LJUBLJANI

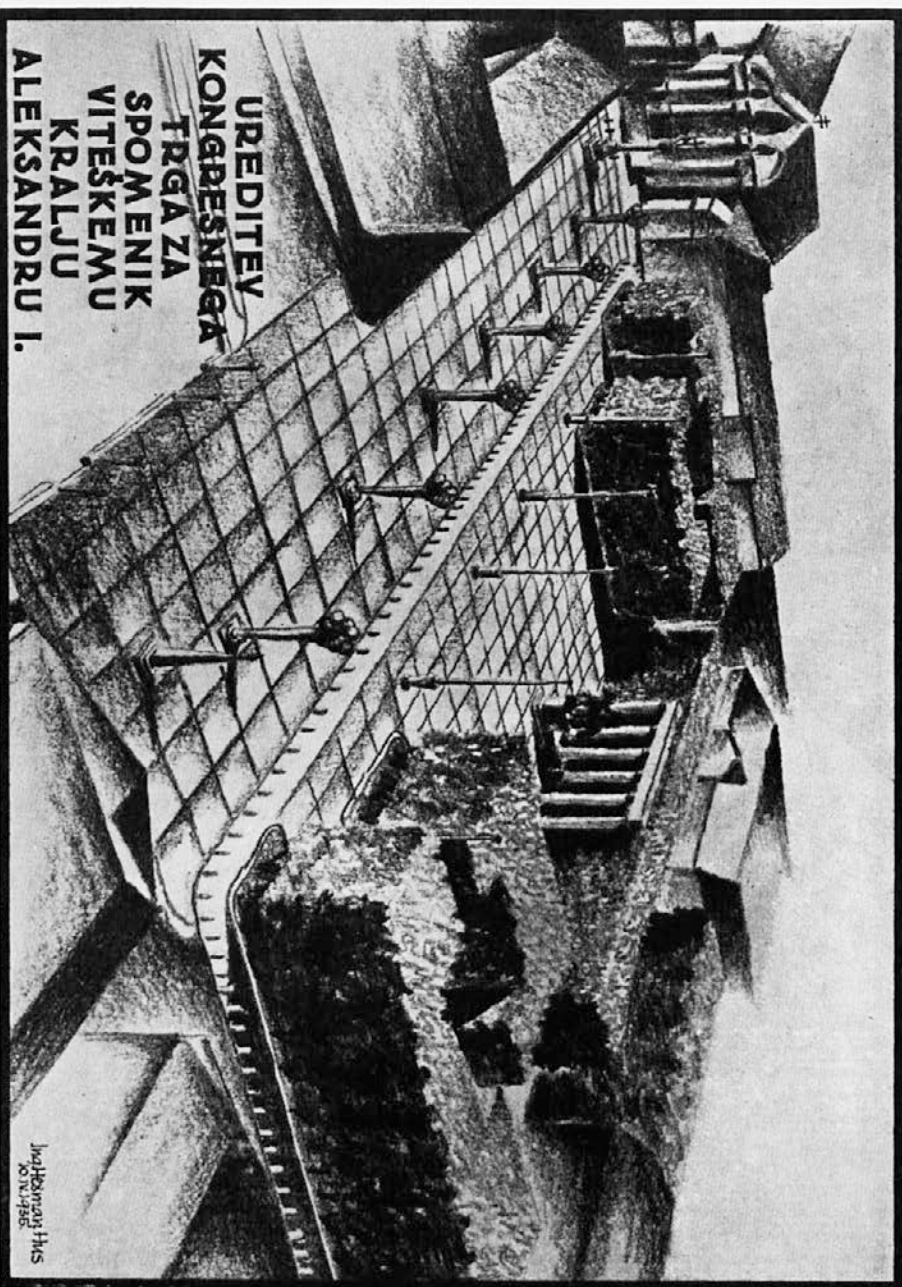
Od spomladi leta 1935 se izbira v Ljubljani po osebni vzpodbudi in javnih natečajih prostor, kjer naj stoji spomenik kralju Aleksandru I. in določuje v glavnih obrisih njegov izgled. Prvotno je bila Zvezda nositeljica spomenika, šele z natečajem spomladi 1936 je izbira prostora zajela celotni Kongresni trg in pa konec Aleksandrove ceste. Leto kasneje je kazalo, da bo spomenik stal ob ustju Južnega trga, a šele pred kratkim časom se je odbor odločil, po ponovnem natečaju, mimo prostora pred univerzo za prostor vhoda v

UREDITEV VHODA V TIVOLI ZA POSTAVITEV SPOMENIKA KRALJU ALEKSANDRU I.

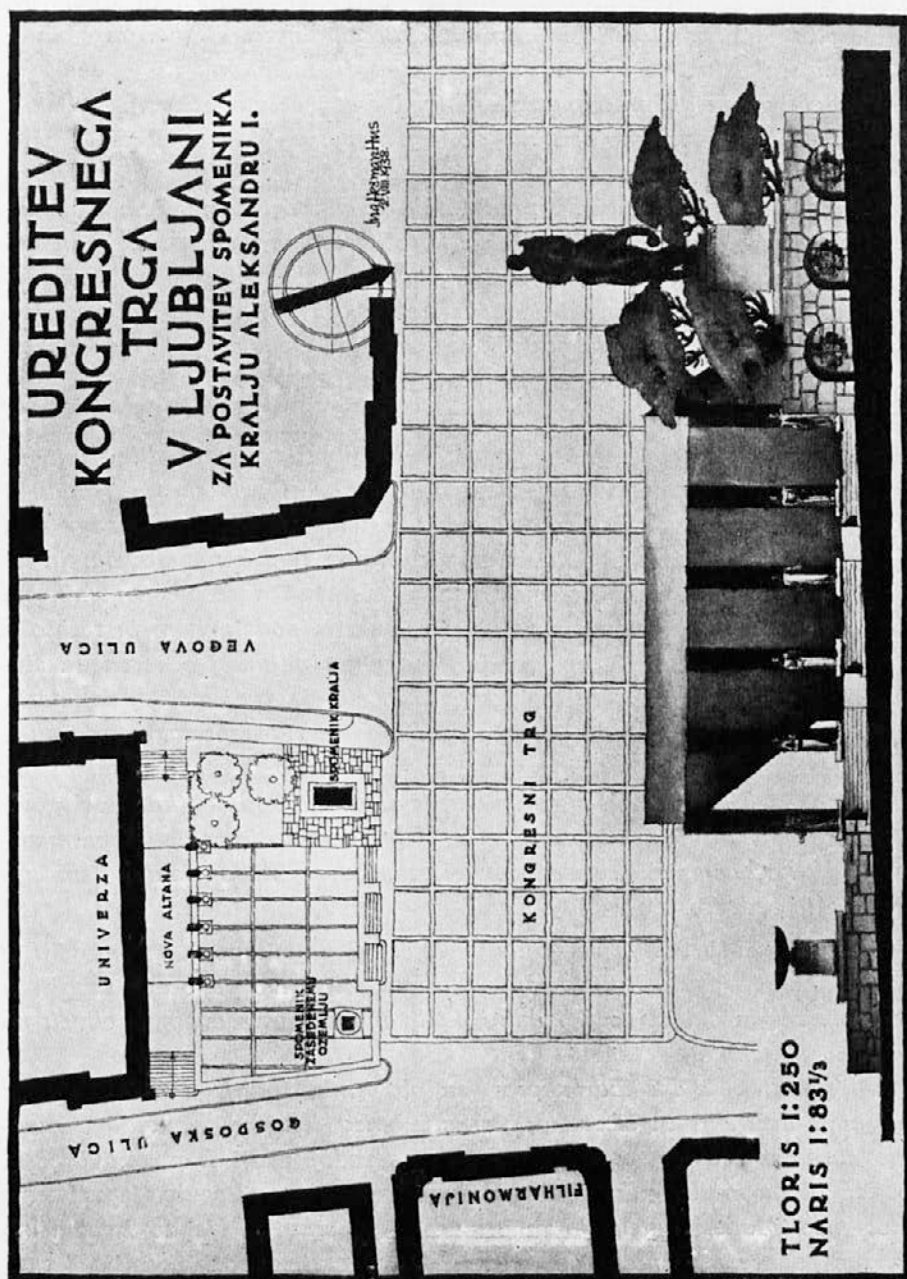
MERILO 1:250-1:63 1/8

Inž. Herman Hus — III. osnutek za postavitev spomenika kralju Aleksandru I.

Inž. Herman Hus — I. osnutek za postavitev spomenika kralju Aleksandru I.

Inž. Herman Hus — II. osnutek za postavitev spomenika kralju Aleksandru I.

Tivoli. Ta odločitev je dokončna, natečaj za lik je razpisan in spomenik se ima dodelati jeseni 1939. — Neverjetno dolga razvojna doba, ki je značilna za tesne razmere malega naroda.

Prvi osnutek za preureditev Zvezde in postavitve spomenika sredi nje, je bil napravljen spomladi 1935. Predvideva popolno preusmeritev današnjih nasadov z ustvaritvijo novega trga pred spomenikom, ki je smotrno spojen s tlakovanim delom Kongresnega trga v eno celoto, z dvema ciljema, križajočih se osi — Nunska cerkev — kraljev spomenik. Promet preko trga se vrši v diagonalah tik pred spomenikom tako, da je slednji viden prav z vseh dotekajočih poti. Spomenik predstavlja na nizkem kamenitem podstavku kralja Aleksandra na konju, z visokim stebrovjem za ozadje. Novi del trga je tlakovan enako kot Kongresni trg, meja med obema je vrsta zastavnih drogov. Zasaditev je preurejena in daje okvir spomeniku, obenem pa mirne predele za igro otrok in odpočitek starejšim. Osnutek je bil v javnosti prijazno sprejet, občinski svet se pa v svoji seji 22. V. 1935 glede njega ni mogel zediniti.

Drugi osnutek izvira iz zadnjega natečaja in prikazuje ureditev univerzitetne terase za postavitve kraljevega spomenika. Obris terase je dan z obstoječimi cestami, toda vzpona iz Gosposke ulice preko Kongresnega trga v Vegovo ulico ni mogoče obiti. Zato je oblika terase narekovana in se stopnjuje na desno stran. Ločeni so trije elementi terase, spomenik na desni, najvišji strani s kraljem na konju, ki meri s podstavkom in teraso v višino 13 m, da je s celega trga najbolj viden ter najmanj odvisen od starejše arhitekture univerzitetnega poslopja. Zato je tudi nasad nekaterih dreves za njim, ki imajo tudi namen zakriti oporni zid napram Vegovi ulici. Nadalje altana Univerze, ki je izmenjena in smotrno uvezana v tlakovano teraso z glavnim dostopom s Kongresnega trga. Prehod je tudi v Vegovo odnosno Gosposko ulico potom stopnišč. V levem delu terase stoji pa manjši žrtvenik kot spomenik zasedenemu ozemlju, v nadomestilo današnje plošče sredi predvrta.

Razsodišče je to rešitev osvojilo, vendar je pa ni moglo priporočiti v izvršitev, ker bi s postavitvijo spomenika bila neločljivo povezana takojšnja ureditev terase in s tem večji izdatki, ki bi morda zavlačevalno vplivali na dovršitev spomenika.

Tretji osnutek je bil tudi napravljen ob priliki zadnjega natečaja med slovenskimi arhitekti in sicer kot varianta, med tem ko predvideva predložena zasnova prostor za spomenik bolj spredaj proti Bleiweisovi cesti. Sicer sta oba osnutka z malimi spremembami enaka. Regulacija zavzema prostor med Moderno galerijo in pravoslavno cerkvijo, tja do železniških tirov, ter ga ureja točno v osi Aleksandrove ceste. Proti Tivoliju je trg zastavljen z nižjo zidano arhitekturo, ob straneh pa obstavljen z vrstami kandelabrov. Ves prostor je tlakovan z robniki, ki so položeni v štirikote in izpolnjeni s kamenitim tlakom. Spomenik stoji v vzdolžni osi, nekaj za prečno osjo, določeno z vhodom v galerijo in nasproti stoječim kioskom,

Slavko Savinšek

Božični sonet

Nocoj odpri, Marija, svojo dver,
nocoj bom s Tabo sveti ves večer.
Ob topli peči si mehko pripravi,
k nogam še zame pručico pristavi.

O, potlej tiho sedi v luč zastrto,
z očmi in dušo čakaj v dver odprto,
v naročju skleni tople si dlani,
kot roža cvet široko jih razpri.

In tiho k Tebi skozi dver bom stopil,
k nogam Ti sedel in obraz potopil
v dlani bom mehke kakor v mehki mah.

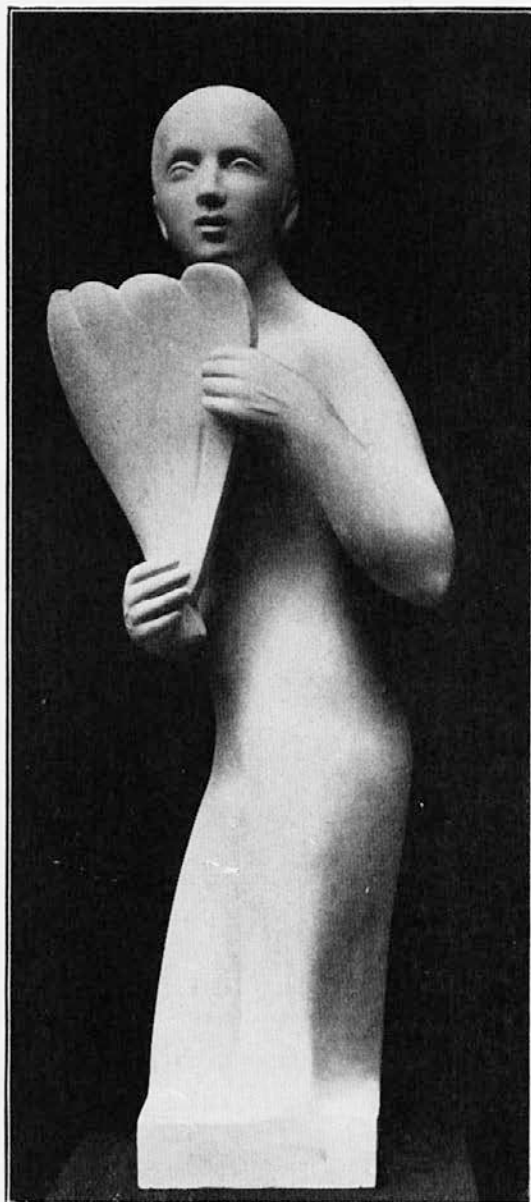
Krog naju tiho sveta noč bo snula,
nad mano Ti ko sveta Mati čula,
počival jaz ko Dete v jasliah.

Slavko Savinšek

Na sestanku

Da si roža —
poljubil bi te,
ali sončni žarek —
bi te v zaprte oči zajel,
in vetrič v mraku —
vase bi vdihnil te,
da si pesem —
bi te v veliki dan zapel!

Pa si ti, o, Ti!
Zato le duša te sluti
od tebe srebrno zveni . .

Břetislav Benda — Plastika — Kamen

kot skupno stavbo vseh današnjih barak. Pred kioskom se odcepi desno manjši trg, kot predprostor pravoslavne cerkve. Okoliš urejenega trga se zasadi z drevjem, da je prostor trga ustvarjen in poudarjen ter da se premoste velike višinske razlike obdajajočih ga stavb.

S tako postavljenim spomenikom je dobljena potrebna cezura od pošte tja do Tivolskega gradu in z njo ločena mestna cesta od Tivolskega sprehaja-

Sreten Stojanović — Kompozicija — Relief

lišča. Spomenik je dobro viden in ni vezan toliko na okolico. Tudi bo kiparjeva umetniška zasnova lika čim samostojnejša. Aleksandrova cesta dobi s to preureditvijo svojo monumentalno veduto v obliki smotrne ukončitve, kjer bo spomenik v svoji veliki razsežnosti prevladoval.

To zasnovo je odbor sprejel kot končnoveljavno in jo postavil za temelj razpisu za kiparsko delo spomenika.

Inž. Herman Hus

IZ UMETNIŠKEGA SVETA

Odbor za postavitev spomenika Viteškemu kralju Aleksandru I. Zedinitelju v Ljubljani, Gledališka ulica št. 3 je razpisal javni natečaj za likovni spomenik kralju Aleksandru.

Spomenik bo postavljen v osi Aleksandrove ceste v Ljubljani, med Bleiweisovo cesto in železniškim tirom. Glede na pomembnost spomenika, katerega težišče je v počastitvi spomina Viteškega kralja in v poudarku njegove borbe in dela za zedinenje, pričakuje odbor, da bodo natečajniki vlili v plastične zasnove svojo resnost in znanje ter tako obogatili našo likovno umetnost z delom zgodovinske trajnosti.

Člani ocenjevalnega razsodišča so: dr. Alojz Gradnik, inž. Ladislav Bevc, inž. arh. Herman Hus, prof. G. A. Kos, sodnik

Anton Lajovic, slikar Miha Maleš, inž. arh. Jože Platner, inž. arh. Stanislav Rohrman, univ. prof. dr. Franc Stelè in upravnik Ivan Zorman.

Likovne umetnike posebej opozarjamo na razpis natečaja, ki smo ga priobčili na platnicah današnje številke.

Vzhodnoslovaški muzej v Košicah je še v oktobru zaključil XXI. razstavo »Današnje evropske grafike« na kateri je bila zastopana slovaška grafika (Fulla, Galanda, Sokol, Nemes in drugi). Bila je to obenem 216. razstava vzhodnoslovaškega muzeja. Že ta številka jasno govori o kulturni delavnosti ustanove same in visoki kulturni stopnji slovaških Košic, ki so bile komaj dober mesec za tem, ko je bila zaprta zadnja razstava, z

Sreten Stojanović — Kompozicija — Relief

arbitražno razsodbo velesil prisojene sosednji Madžarski...

Pregled umetniških razstav: Drago in Nande Vidmar (Jakopičev paviljon 3. do 14. 9. 1938), velesejmskim prireditvam priključena umetniška razstava (poverjenik Anton Kos, ureditev: Gaspari, Jakopič, Vavpotič) v prostorih velesejma od 1. do 12. 9. 1938, s preko 150 deli od impresionistov pa do najmlajše generacije, včlanjene v »Klubu neodvisnih«. S kolekcijo grafike in knjižnih izdaj izven kataloga je bil zastopan Miha Maleš.

Boris Kalin, kolektivna razstava v Jakopičevem paviljonu s 43 deli.

Umetniška skupina G. A. Kos - Maleš - Gorše je priredila od 16. do 26. oktobra t. l. razstavo svojih del v umetniškem paviljonu »Cvijete Zuzorić« v Beogradu. Razstavni katalog, za katerega je uvod napisal dr. Rajko Ložar, izkazuje 20 Kosovih olj, 87 del Mihe Maleša (olja, tempera, grafične tehnike in umetniška keramika) in 27 Goršetovih plastik. Trojica slovenskih umetnikov je bila s strani beograjske javnosti, umetnostne kritike in dnevnega časopisja deležna izvanredne pozornosti in je v vsakem pogledu dosegla

velik moralni in tudi ugodni materialni uspeh. Od številnih poročil in recenzij, ki je vse spremljalo obilo ilustracij, omenjamo le najpomembnejše, zlasti poročilo P. Križanića v »Politiki« in dr. Zagorke Micić v »Vremenu«. Križanić pravi glede Kosa, da se za reševanje slikarskih problemov poslužuje širokih površin in velikih form v katere prinaša mnogo toplega kolorističnega lirizma. Zlasti opozarja na tonsko lepoto Kosovega slikarstva, ki je najbolj izrazita v njegovih mrtvih priroдах in rožah, posebej pa še pohvali slikarjevo tehnično spretnost, zlasti večje figurarno komponiranje.

Povsed drugačen od Kosa je Maleš in s svojim umetniškim hotenjem bližji sodobnemu slikarstvu. V nekaterih slikah kot n. pr. Adam in Eva se čutijo še grafični elementi, druge, n. pr. Kopalka, Frančiškanska cerkev v Ljubljani in Marija so pa čisto slikarsko inspirirane. V grafiki mojstrsko obvladuje vse grafične tehnike in vse izrazne možnosti.

Recenzent zlasti še opozarja na Maleševe bibliofilske grafične knjižne izdaje, posebej na Prešernov »Sonetni venec«, kjer je umetnik inspiriran od pesniškega dela, ustvaril enakovredna umetniška dela globokih emocij in izredne umetniške sile.

Pri Goršetu je recenzent opozoril zlasti

Moisé Kisling — Podoba deklice — Olje — Pariz 1938

na monumentalno enostavnost kiparske forme, eleganco izvedbe (Pino in Pia Mlakar) in pa popolno obvladanje materiala. Portrete oblikuje spretnost finega modeliranja in psihološki izraz, tako da se je Gorše v jugoslovanskem kiparstvu, ki je po mnenju recenzenta na evropski višini, brez dvoma zelo dostojno uveljavil.

Po mnenju druge recenzentinje dr. Zagorke Micić je G. A. Kos dograjena umetniška osebnost, ki v svoji slikarski liniji vé kaj hoče in zna to tudi ustvariti. Kosov dominantni slikarski material je barva iz katere se formira ves njegov umetniški izraz. Našel je svojo slikarsko pot v kateri stremi za tem, da se izpopolni in ustvari čim bolj globoka dela. Njegove slike so izvanredne harmonije barvnih površin.

Maleš temu nasproti predstavlja nemirno umetniško osebnost, ki poizkuša svoje sile na vseh poljih in stalno išče nov izraz nedvomno pa je eden naših najboljših in najzanimivejših grafikov. Vsa njegova dela so pesmi, akordi linij.

Gorše je kljub temu, da je Meštrovičev učenec, pokazal na razstavi dela s popolnoma samostojno linijo, in izrazom v plastiki. Njegove kompozicije so polne ritma, gibanja in povezanosti osnovnih linij. Vse njegove figure so čvrsto postavljene in modelirane v težnji za čisto plastičnimi efekti.

Slikar Karel Jirak je v oktobru t. l. otvoril v Mariboru zasebno slikarsko šolo.

Iz plesne šole Metode Vidmarjeve

Nekaj prekrasnega je naturno veselje do gibanja, nekaj, kar je predvsem plesalcu prirojeno, dano, nekaj kar on prinese s seboj.

Naturno gibanje plesalca ima ravno tako prirojeno, ima naravnost fiziološko utemeljeno nagnjenje, lego, barvo.

Ali nam je po naturi plesalec višine, nižine, srednje lege nepojmljiv? Mislimo pa pevca: sopranistko, altistko itd.

Opazujmo plesne smeri: klasični balet je izrazita plesna koloratura. Moderna plesna umetnost pa obsega vse lege, razen kolorature.

Barva gibanja v pokrajini. Izrazit poudar nižine v južnih pokrajinah, srednje lege na primer v Španiji, višine v severnih krajih.

Kjer je naturno veselje do gibanja, tam je tudi narurna barva tega gibanja.
M. V.

TKD »Atena«, Jakopičev paviljon od 16. 10. do 30. 10. razstava pod naslovom »Otrok v sliki in plastiki«, ki je obsegala dela starejših mojstrov iz druge polovice 18. stol. pa do najmlajših.

Božidar Jakac (6.—28. november 1938), Jakopičev paviljon, samostojna kolektivna razstava s 100 deli s katero slikar obenem proslavlja dvajsetletnico odkar je prvič javno razstavil.

Razstava umetniške skupine G. A. Kos—Maleš—Gorše, ki je bila prirejena letos v Beogradu se bo vršila tudi v decembru v Ljubljani v Jakopičevem paviljonu. Ker je razstava imela v naši državni prestolnici velik uspeh bo še celo zanimala naše občinstvo. Otvoritev bo v nedeljo 4. decembra t. l.

Pregled reproduciranih del. V današnji številki objavljamo med drugim tudi reprodukcije del naslednjih umetnikov: Sreten Stojanović je ugleden srbski kipar, rojen 1898. leta v Prijedoru. Solal se je na Dunaju, v Pragi in v Parizu pri velikem francoskem mojstru E. A. Bourdellu. Živi v Beogradu, kjer je profesor na umetniški akademiji.

Češki kipar Břetislav Benda je bil rojen 1894 leta in je skupno z nekaterimi drugimi kiparji mlajše generacije (Dvořák, Jiříkovský, Zalud) doštudiral v delavnici velikega mojstra Jana Šture.

Oton Gutfreund (1899—1927) je bil ugleden češki kipar, edini v družbi mnogih slikarjev »Osme«, »Skupine« in drugih skupin, ki so delovale na Češkem sočasno s francosko skupino fauvistov v Parizu pod Matissovim vodstvom. Spočetka naslonjen na kubizem Fille, je kmalu našel osebno sintezo tvarine, ki je po raznih revizijah pripeljala mojstra prav kmalu do velikih svojstvenih plastičnih vrednot. Velik del njegovih del je zbran v praški Moderni galeriji.

Honoré Victorin Daumier (1808—1879) je bil veliki mojster francoske grafike druge polovice 18. stoletja. Obširneje poročamo o njem na drugem mestu. Slika, ki jo prinašamo predstavlja dva zbiralca grafik, motiv ki se je pri Daumierju pogosto ponavljal in je bila razstavljena letos v Parizu na veliki razstavi francoskih mojstrov XIX. stoletja iz švicarskih zbirk.

M. Kisling (glej št. 1—2 »Umetnosti« 1938/1939) Podoba deklice »Rozina« je bila razstavljena letos poleti v Parizu v galeriji »Le Niveau« na Montparnassu na veliki razstavi najnovejših Kislingovih del, ki je imela zelo velik uspeh. Francoska kritika je pripomnila, da je Kisling slikar, ki zmore vse, igra se z ognjem, a si vendar ne ožge nežnih peroti...

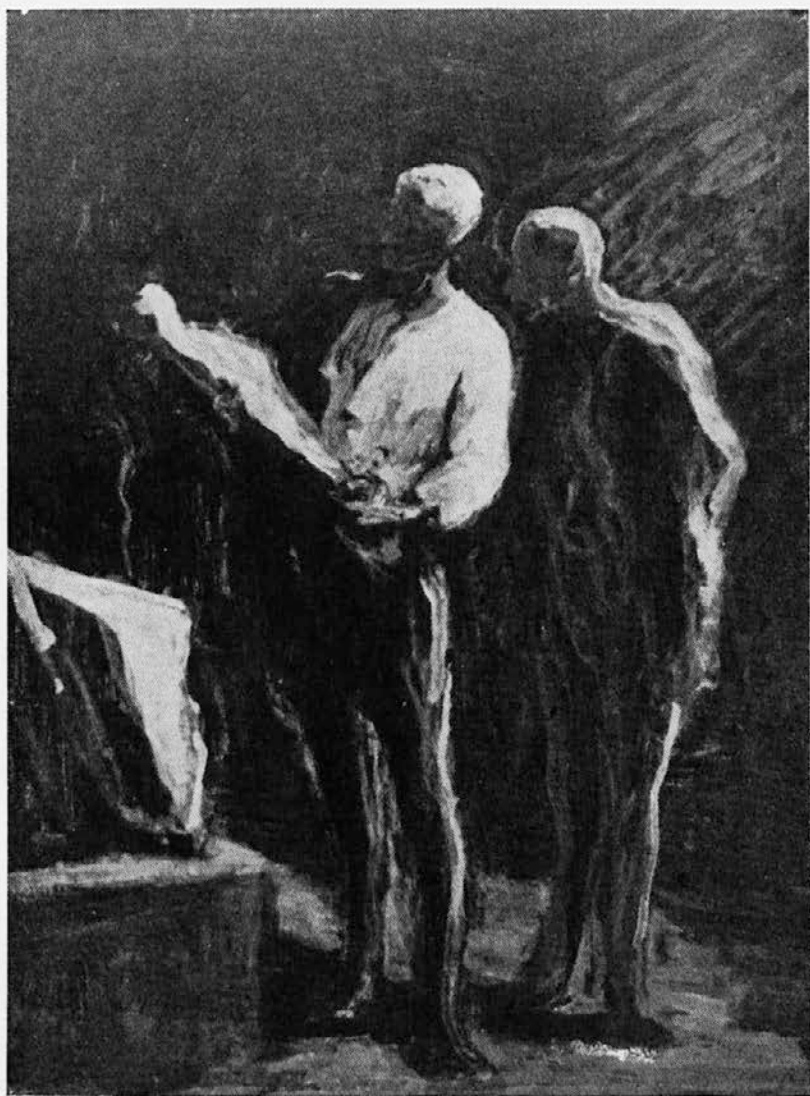
Ob priliki umetniške razstave skupine G. A. Kosa, M. Maleša in Fr. Goršeta je imel razgovor z urednikom beograjskega dnevnika »Pravde« razstavljalec Miha Maleš. Urednik v uvodu poudarja pomembnost in visoko kvaliteto razstave. Miha Maleš je izvajal v razgovoru svoje misli, katere tu v izvlečku priobčujemo, ker so tudi za naše razmere zanimive.

»Vsekakor je razlika med srbsko, kot hrvatsko in slovensko umetnostjo. Saj je druga pokrajina, drug način življenja, svoje čustvovanje in gledanje v vsaki pokrajini. Vem, da je v Zagrebu in predvsem v Beogradu v veljavi predvsem tako imenovana pariška umetnost (tudi jaz sem njen častilec) in da je pri nas v Sloveniji še nekaj ostankov (pri starejših!) nemške kulture. Pri mlajših je ni. Ker radi razmer mlažji nismo mogli nikdar v Pariz, smo se ali držali doma, ali le za hip pogledali sem ali tja — zato ni pri nas take izrazite »pariške umetnosti«. Umetnik, ki nima stalnega stika z veliko tujo umetnostjo, se polagoma otresa šolskih vplivov in stremi za lastnim osebnim izrazom. Imam vtis, da smo mi trije tovariši Gorše in Kos ter jaz v nečem naleteli na začudenje, zlasti pri kolegih, ker smo premalo »francoski«.

Razumem. Ali zgornji vzroki drže zlasti pri Goršetu in meni (Kos je malo starejši šole). Midva z Goršetom si tega ne štejeva v minus, temveč v — plus! Umetnost je živa in zanimiva, če se človek bori z njo, če pa manjka moči, jo gre iskati v iskrene primitivne in elementarne narodne oblike. Saj so naravne, iskrene in žive — živejšje od vzorov romanskih, germanskih pa tudi klasičnih, če hočete —

»Beograd je sedaj nekaka »centrala umetnosti« v državi. Zato bi bilo prav, da skušajo svoja dela Vaši umetniki vsaj enkrat na leto pokazati v drugih pokrajinskih mestih. Mi trije smo to storili na lastno pest in prišli v centralo. To ni malenkost. Treba je odločitve! Moramo priznati, da smo bili nadvse ljubeznivo sprejeti, tako od merodajnih krogov, tiska in predvsem kolegov. Prosim grupe in kolege, pridite o priliki še Vi k nam, storili bomo vse, da boste zadovoljni. Pozornost boste vzbudili in kulturno dejanje ne bo zaman! Znano je, da je relativno obisk razstav pri nas večji (čudno!). Tudi pri nas se vrstijo razstava za razstavo in pri tem se je še nekaj drugega kar samo ob sebi uredilo: slabe in dvomljive avtorjeve razstave so manj obiskane, kvalitetne pa — dobro!«

»Tako se zapiramo doma eden pred drugim. Ljudje, ki tega ne razumejo, narobe mislijo o nas. Zato naredimo nedelje in praznike, in vsaj v teh dneh odprimo vsa vrata na stežaj. Saj svet je velik in širok in bogat. Vsak človek ima svoj svet... Čeprav je vsak dan slabše za nas — vse

Honoré-Victorin Daumier — Zbiralca grafike — Olje — Švicarska zbirka

Daumierjev izvanredni opazovalni dar, ki ga je podpirala najspretnjša roka, je bil sposoben doumeti najintimnejšo misel spremenljive človeške nature in je vse napake vklenil na papirju ali litografskem kamnu v zanesljive linearne forme.

Zahvaljujoč tej nad vse pomembni sposobnosti, ki jo je spremljal tudi izvrsten spomin, je postal Daumier tako rekoč najbolj zvest in najinteligentnejši zgodovinar svoje dobe. Njegovim raziskavajočim, vedno napetim očem ni mogel nihče pobegniti: niti umazani postopač, ki se potepa po ulicah in išče skrivališče, niti nališpani malo-meščan, ki se postavlja po bulvarjih, shujšano lice sestradanega reveža, ali pa politični debeluhar, ki tvori s svojim zlatim okrasom živo nasprotje prejšnjih.

Njegovo velikansko grafično delo vsebuje kakor v panorami različne poglede na Daumierjevo dobo in nam daje razumeti neko prav posebno miselnost: tvori tako rekoč obsežen ironičen in obenem grenak komentar v majhni in večni človeški komediji!

Giovanni Scheiwiller

zapira vrata za seboj in mi moramo tembolj verovati v domovino in dom. Trdno verujem v boljšo in lepšo bodočnost umetnosti. Samo z delom, vero in zaupanjem jo bomo dosegli.»

»Da, v knjige sem zaljubljen. Lepa knjiga je kakor lepo dekle. Še kot študent sem se žalostil nad opremo naših knjig in sklenil, da bom vse knjige grafično jaz opremil. Usoda je odločila, da razen svojih nisem — nobene. Do sedaj sem izdal sedem knjig... Prav za prav sem jaz pri nas vpeljal knjige bibliofilske numerirane izdaje (posnemovalcev imam že precej). S tem sem hotel dati knjigi originalno vrednost, kot jo ima grafika ali slika.«

Ernest Barlach, znameniti nemški kipar, grafik in pesnik je 25. oktobra t. l. umrl, 68 let star. Nacionalno socialistično umetniško naziranje današnje Nemčije, je veliko večino njegovih del odklonilo, češ da ne odgovarjajo strogo klasičnemu občutju za delo, ki ga ravno propagira nova Nemčija.

Jugoslovanska grafika, ki je bila v minulem letu z velikim uspehom razstavljena v tedaj slovaških Košicah, je bila s posredovanjem danskega književnika Hansena prenešana najprej na Dansko, nakar bodo sledile razstave na Švedskem in na Norveškem. Skupno je na razstavi 292 grafičnih del od 22 umetnikov. Slovence zastopajo: brata Kralja, Miha Maleš, Fr. Mihelič, Piščanec, Sedej, Santel, Smrekar in brata Vidmar. Organiziralo je te razstave društvo »Cvijeta Zuzorić« v Beogradu.

Gospa Krista Gjorgjevič je bila izvoljena za predsednico beograjskega združenja prijateljev umetnosti »Cvijeta Zuzorić«. S tem je stopila na čelo tega uglednega društva, zlasti v umetniških krogih zelo spoštovana dama, resnična ljubiteljica in izkušena propagatorica likovne umetnosti.

»Vsemu civiliziranemu svetu!« je naslov pisma, ki so ga v francoščini naslovile na svetovno kulturno javnost vse češke in slovaške kulturne organizacije ob priliki zadnjih tragičnih dogodkov na Češkoslovaškem. Od likovnih organizacij so podpisane: »Hollar«, »Mánes«, »Myslbek«, »Umělecká beseda« in druge.

Proglas zaključuje z besedami, da je dolžnost nas vseh, da se v tej duhovni borbi z vsemi svojimi močmi postavimo na stran Čehov in Slovkov za doseg resničnega mira, ki bo vsakomur zavaroval življenje in pravice.

Slikarja Rihard Jakopič in Matija Jama sta bila z ukazom kr. namestništva od 12. 10. 1938. imenovana za redna člana umetniškega oddelka Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani.

Odbor za počastitev spomina Viteškega kralja Aleksandra I. Zedinitelja v Mariboru, je podaljšal rok za predložitev osnutkov za spomenik do 1. februarja 1939. Likovne umetnike opozarjamo na oglas, ki smo ga priobčili na platinicah današnje številke

Desanka Maksimović je najboljša moderna srbska pesnica. O njej bomo ob priliki več poročali. Pesem, ki jo danes priobčujemo je prvič objavljena.

Iskusstvo, št. 6. 1938, Moskva, str. 2.: »Psihološko mikroskopsko slikarstvo nadrealistov (surrealistov) spada bolj v psihiatrijo kot v upodabljajočo umetnost. Vsi predstavniki te smeri umetnosti imajo mrtve duše... Ta smer je sedaj najnovejša moda buržoazijske degeneracije...«

Karel Teige: Surrealismus proti proudu, Praha 1938, str. 2.: »Nadrealizem je revolucionarno poetično »ibanje, katero se spaja z Marx-Leninovim svetovnim nazorom in ima namen posegati v socialna vprašanja, boriti se proti vojni, proti fašizmu, proti verstvu, proti buržujski družini...«

Giovanni Scheiwiller: Honoré Daumier Založba Ulrico Hoepli, Milano je izdala kot 5. zvezek zbirke monografij »Arte moderna straniera«, študijo G. Scheiwillerja o Honoréju Daumierju (1808—1879). Avtor je v izčrpnem uvodu na zanimiv način obdelal Daumierjevo umetniško poslanstvo in ga imenuje največjega figurativnega polemika XIX. stoletja. Ni dvoma, da je bil Daumier v tedanji dobi amorfnih političnih prilik v Franciji, velik propagator socialne enakopravnosti in tako predhodnik današnjih časov. Še danes pol stoletja po Daumierjevi smrti, je še vedno viden magični upliv njegove obrambe za humanost in njegova prodorna sila se je oprijela vseh upornih elementov. Scheiwiller je monografiji dodal celotno bibliografijo, seznam nahajališč slik nakar sledi poleg 1 priloge v barvah 30 zelo lepo natisnjenih reprodukcij podob najbolj pomembnih Daumierjevih del. Tudi ta monografija stane samo 10 lir.

Zaradi obilice ilustrativnega gradiva smo nadaljevanje članka Bohumila Markalousa — Kaj je umetnost oddložili za prihodnjo številko.

Največji slovenski denarni zavod

Mestna hranilnica ljubljanska

Lastne rezerve nad Din 26,000.000* —

Vse vloge so izplačljive brez omejitev.

Dovoljuje posojila proti vknjižbi.

Za vse obveze hranilnice jamči Mestna občina ljubljanska

A. Kos salon za umetnine

Ljubljana Mestni trg 25

Edino podjetje za nakup in prodajo umetnin domačih likovnih umetnikov vseh smeri in generacij. Stalna umetniška razstava. Specialna delavnica za izdelovanje slikam odgovarjajočih, strokovno dovršenih okvirov v poljubnih slogih in po najnižjih cenah. Odlična rezbarska dela po naročilu.

Nalagajte svoja razpoložljiva sredstva v umetnine, katerih cena se stalno večal

JOŽE ŽABJEK

KNJIGOVEZNICA — — LJUBLJANA, DALMATINOVA 10

TELEFON 24-87

Najmoderneje urejena delavnica za vsa knjigoveška dela. Hitra in točna postrežba pri nizkih cenah. Izdelovanje posebnih akcidenčnih vezav po individualnih osnutkih. Trgovske knjige po naročilu, lastni črtalni stroj za vse vrste rastriranih tiskovin. Izvirne platnice za »UMETNOST« (Din 15, z vezavo Din 20.— za vsak letnik).

Vse kipe v bronu Franceta Goršeta, ki so priobčeni v današnji številki je vlija livarna

Franc Mostar

Ljubljana

Galjevica šte. 57

Telefon 49-57

Telefon 49-57

Izdelovanje odlitkov umetnin (kipov, plaket), okovja za stavbe, okraskov itd. Prvovrstna izdelava po konkurenčnih solidnih cenah. Vlija za vse slovenske kiparje.

N' mav črez izaro in druge narodne koroške pesmi je naslov nove monumentalne izdaje naše založbe. Knjiga je bibliofilsko numerirana izdaja, ki je izšla v 200 izvodih = 1—200 na japonski način tiskana v dveh barvah po izvornih lesorezih na antičnem papirju.

Te pretresljive in otožne koroške narodne pesmi je opremil z izvornimi lesorezi mladi koroški rojak akademski slikar Franjo Golob. Le umetnik, ki je rojen na Koroškem nam more podati pravo doživetje v podobi izgubljene zemlje...

Uvod v knjigo je napisal univerzitetni prof. dr. Francè Stelè. Cena v platno vezanemu izvodu je 150 din.

Kipar France Gorše je naslov krasni monografiji, ki je tudi izšla te dni. Knjiga vsebuje poleg uvodnih besed, ki jih je napisal dr. Rajko Ložar še preko 60 odličnih reprodukcij, ki nazorno predstavljajo vso veličino in moč tega velikega našega kiparja. Cena knjigi vezani v pol platno je 60 din, na krednem papirju 70 din.

Miha Maleš: Slavni Slovenci. Bibliofilska numerirana izdaja 1—198 in od avtorja signirana. Vsebuje 87 izvornih lesorezov od naših slavnih mož in žena od Trubarja preko Prešerna, Kreka, Kobilce, Prijatelja, Adamiča pa do S. Kosovela.

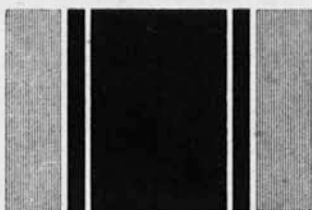
Cena izdaji, ki ji je napisal uvod urednik Umetnosti Martin Benčina in ki je tiskana in izdana na japonski način in v platno vezana, je 240 din.

Vse tri knjige so izšle pri **Bibliofilski založbi v Ljubljani, Pod turnom 5.**

Na ta naslov sprejemamo naročila. Dovoljeno je tudi plačevanje v rednih mesečnih obrokih.

NARODNA TISKARNA

V LJUBLJANI, KNAFLJEVA 5

IZVRŠUJE RAZLIČNE MO-
DERNE TISKOVINE OKUS-
NO, SOLIDNO IN POCENI

TELEFON ŠT. 31-22 – 31-26
POŠTNI ČEKOVNI RAČUN
V LJUBLJANI ŠTEV. 10.534

»Umetnost« — izide dvanajst številčk na leto. Celoletna naročnina znaša 80 din, na umetniškem papirju 110 din (za inozemstvo 20 din več). Posamezna dvojna številka 20 din, na umetniškem papirju 25 din.

Poštno hranilnični račun št. 17-794: Umetnost, mesečnik za umetniško kulturo — uprava, Ljubljana. Naročila, dopise in reklamacije je nasloviti na naslov uredništva in uprave v Ljubljani, Pod Turnom št. 5.

Izdaja Bibliofilska založba v Ljubljani. Urejuje uredniški odbor (dr. Rajko Ložar, France Gorše, Martin Benčina), odgovarja Miha Maleš. Vsi v Ljubljani. Nenaročeno gradivo se ne vrača. — Tisk Narodne tiskarne (predstavnik Fran Jeran) v Ljubljani.